

RIKOS, RANGAISTUS JA SOVITUS

ViaDia Pohjois-Savo ry: n Arjen taidot -hankkeen vaikutuksista
hankkeessa mukana olleiden elämään

*”Sillon vaan päivät nukuttiin ja yöt
kukuttiin ja väännettiin ovia auki.”*

Ainomaria Anttonen, Laura
Haaranen & Hanna-Kaisa
Tarulahti
Opinnäytetyö, syksy 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Anttonen, Ainomaria; Haaranen Laura & Tarulahti Hanna-Kaisa. Rikos, rangaistus ja sovitus. ViaDia Pohjois-Savo ry:n Arjen taidot –hankkeen vaikutuksia hankkeessa mukana olleiden elämään. Pieksämäki, syksy 2012, sivuja 60 ja yksi liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, miten ViaDia Pohjois-Savo ry:n Arjen taidot -hanke on vaikuttanut hankkeessa mukana olevien henkilöiden elämään. Tavoitteena oli selvittää, miten hanke vaikuttanut siinä mukana olleiden henkilöiden elämän eri osa-alueisiin ja verrata heidän nykyistä elämäntilannettaan aikaan ennen hankkeessa mukana olemista. Tutkimuksessa halusimme selvittää hankkeessa mukana olleiden arjen taitoja sekä niiden muutoksia. Työmme idea tuli ViaDia Pohjois-Savo ry:ltä.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisellä tutkimusmenetelmällä. Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluilla, haastatteleamalla hankkeessa mukana olleita henkilöitä. Haastattelu oli jaettu neljään eri teemaan, jotka olivat arjen taidot, sosiaaliset suhteet, taloudellinen tilanne sekä tulevaisuus. Yhteensä haastatteluun osallistui viisi henkilöä. Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina kevään ja kesän 2012 aikana.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että haastateltavien arjen taidot eivät olleet muuttuneet. Hankkeen nähtiin kuitenkin tuovan arkeen säännöllistä rytmiä. Sosiaalisissa suhteissa haasteltavat sanoivat jättäneensä taakseen entiset rikollis- ja päihdekaverit. Tämä oli tapahtunut useimmiten jo ennen hankkeen alkamista, mutta hankkeessa mukana oleminen oli vahvistanut sitä. Hanke oli vaikuttanut siinä mukana olevien taloudelliseen elämäntilanteeseen positiivisesti. Tulevaisuudestaan hankkeessa mukana olevat eivät juuri osanneet sanoa. Useimmat toivat esille periaatettaan päivä kerrallaan elämisestä. Tuloksista voidaan päätellä, että hanke oli vahvistanut jo ennestään olemassa olevia asioita kuten päihteettömyyttä ja rikoksetonta elämäntapaa. Hankkeen suurimmat vaikutukset olivat niin sanottuina ajatusten muuttajina ja erilaisten vaihtoehtojen näkemisenä.

Avainsanat: ViaDia ry, Arjen taidot -hanke, rikollisuus, osallisuus, teemahaastattelu

ABSTRACT

Anttonen, Ainomaria; Haaranen, Laura & Tarulahti, Hanna-Kaisa Crime, punishment and adjustment. Experiences of the people who have been in ViaDia's Northern-Savonia registered association project called "skills of coping in life". Pieksämäki, Autumn 2012 60 p. one appendix. Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services.

The aim of the survey was to find out the experiences of the people who had been in ViaDia's Northern-Savonia registered association project called "skills of coping in life". The aim was to find out if the project has affected people who have been in it and compare their situation in life now and before the project. In the survey we wanted to investigate project's participants skills of coping in life and changes in them. The idea for the survey came from ViaDia Northern-Savonia registered association.

The survey was carried through with a qualitative research method. The material for the survey was collected with theme interviews, interviewing persons participating in the project. The interview was divided into four different themes, the themes were skills of coping in life, social relations, economic situation and future. All together there were five persons who took part in the interviews. Interviews were made individually in Spring to Summer 2012.

According to the results it transpires that the skills of coping in life did have not changed in that period when the interviewees were in the project. The project still seemed to bring regular rhythm for the weekdays. Interviewees told they had left behind the old crime- and intoxicant friends according to social relations. This had often happened already before the project, but participating in the project had fortified it. The project affected the participants' economic situation positively. The participants find it hard to say something about their future. Most bring up the principle to live one day at time.

From the results it can be concluded that the project had strengthened already existing things like unintoxicative and crime free way of life. The biggest influences from the project were changes in ways of thinking and seeing the different kinds of options.

Keywords: ViaDia registered association, "skills of coping in life" –project, crime, involvement, theme interview

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 RIKOLLISUUS ILMIÖNÄ	8
2.1 Kriminologia.....	8
2.2 Kriminaalipolitiikka.....	8
2.3 Syyt rikollisuuteen.....	9
2.3.1 Päihteet	9
2.3.2 Sosiaalinen asema	11
2.3.3 Muut syyt rikollisuuteen	11
2.4 Rikollisuuden vaikutukset yhteiskuntaan	12
2.5 Rikollisuuden näkymät tulevaisuudessa.....	13
3 SYRJÄYTYMINEN	14
3.1 Syrjäytyminen sosiaalisena ongelmana	14
3.2 Osallisuus ja sosiaalinen toimintakyky.....	17
3.3 Rikollisuuden hoito ja ehkäisy	19
4 DIAKONIA TYÖ.....	22
4.1 Evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyö	22
4.2 Vapaakirkko ja Vapaakirkon diakoniatyö	23
4.3 ViaDia ry ja ViaDia Pohjois-Savo ry	25
4.4 Arjen taidot -hanke	25
5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	26
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
6.1 Tutkimusongelma	29
6.2 Tutkimusympäristö ja kohderyhmä	30
6.3 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus.....	30
6.4 Aineiston keruu ja analysointi	31
6.4.1 Teemahaastattelu.....	31
6.4.2 Sisällön analyysi.....	33
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja laatu	34
7 TUTKIMUSTULOKSET	36
7.1 Arjen sujuvuus	36
7.2 Sosiaaliset suhteet.....	38

7.3 Taloudellinen tilanne	39
7.4 Tulevaisuus	41
8 TUTKIMUSTULOKSIEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	42
8.1 Arjen taidot -hanke elämän monipuolistajana	42
8.2 Sosiaaliset suhteet muutoksessa	44
8.3 Taloudellisen tilanteen vakautuminen	45
8.4 Päivä kerrallaan	47
9 POHDINTA	49
9.1 Opinnäytetyön eettisyys	49
9.2 Mahdollinen jatkotutkimus	49
9.3 Opinnäytetyö prosessina ja ammatillinen kasvu	50
LÄHTEET	54
LIITE: Teemahaastattelurunko	59

1 JOHDANTO

Rikollisuus herättää meissä kaikissa monenlaisia ajatuksia. Rikollisuus voi pelottaa, kummastuttaa ja jopa kiinnostaa monia meistä. Monet rikollisuutta käsittelevät tilastot ja tutkimukset kertovatkin, että rikollisuus aiheuttaa monenlaisia haasteita ja ongelmia sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla. Kasvavat tuloerot ovat osaltaan lisäämässä rikollisuuden esiintymistä yhteiskunnassamme. Rikollisuus ilmiönä muuttuu ja saa uusia muotoja yhteiskunnan kehityksen ja muutoksien myötä. Rikoksien ehkäisemisen keinoja onkin koko ajan kehitettävä, ja yhteiskunnallisesti tärkeään asemaan on noussut uusinta-rikollisuuden ehkäiseminen erilaisten toimintaohjelmien avulla (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2006, 3–4).

Opinnäytetyömme nimi Rikos, rangaistus ja sovitus kertoo mielestämme tutkimuksemme osallistuneiden henkilöiden elämän erivaiheista. Rikos- sanalla halusimme herättää lukijoiden mielenkiinnon ja se kytkeytyy keskeisenä osana opinnäytetyöhömmme. Rangaistus kuvaa mielestämme vankilassa oloaikaa ja sovitus kuvaa erityisesti henkilöiden tämänhetkistä elämäntilannetta sekä hengellisyuden merkitystä. Sovitus kuvaa myös jokaisen haastateltavan henkilökohtaista prosessia vankilasta vapautumisen jälkeen.

Opinnäytetyömme käsittelee rikoksia tehneiden henkilöiden muutoksia elämänhallinnan eri osa-alueilla kolmannen sektorin ylläpitämän toimintaohjelman mukana olemisen myötä. Idean opinnäytetyön aiheeksi saimme osallistuttuamme koulussa järjestetyille opinnäytetyötorille, jossa monenlaiset työelämän yhteistyökumppanit olivat esittelemässä mahdollisia opinnäytetyön aiheita. Kaikki me olimme jo aiemmin olleet kiinnostuneita rikollisuuteen liittyvistä ilmiöistä sekä työskentelystä rikoksia tehneiden henkilöiden parissa. Opinnoissamme olimme kuitenkin vain sivunneet aiheita, joten halusimme syventää ammatillista osaamistamme opinnäytetyömme aiheen myötä.

Tutkimuksemme on osana ViaDia Pohjois-Savo ry:n Arjen taidot -hanketta. Arjen taidot -hankkeen tarkoituksena on kehittää ja vakiinnuttaa toimintamuoto, jossa järjestetään vankilasta vapautuvien, yhdyskuntaseuraamusta suorittavien, rikostaustan tai muuten vaikeasti työllistyvien henkilöiden työnohjausta. Tavoitteena hankkeella on tukea

työelämään ja yhteiskuntaan sopeutumiseen tarvittavia taitoja kuten viranomaisasioinnin opettelua. Arjen taidot -hanketta toteutetaan viidessä eri Pohjois-Savon kunnassa: Kuopiossa, Varkaudessa, Siilinjärvellä, Suonenjoella ja Iisalmessa. Tutkimuksemme keskittyi Arjen Taidot -hankkeen toteutukseen Kuopiossa. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. b.)

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, miten ViaDia Pohjois-Savo ry:n Arjen taidot -hanke on vaikuttanut hankkeessa mukana olevien henkilöiden elämään. Aineiston keräsimme teemahaastattelun avulla. Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluna ja haastatteluihin osallistui yhteensä viisi hankkeessa mukana olevaa tai mukana ollutta henkilöä.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme rikollisuutta ja osallisuutta ilmiöinä. Keskeinen osa opinnäytetyömme teoriaa on myös työelämänyhteistyökumppanimme ViaDia Pohjois-Savo ry:n kautta diakoniatyö ja siitä erityisesti Vapaakirkon toiminta. Teoriaosuudet ovat merkittäviä lähtökohtia tutkimuksemme kannalta. Tutkimuksen toteutus osuudessa kuvaamme tutkimuksemme tavoitteita, aineiston keräämistä ja sen analysoinnin vaiheita. Tutkimuksen tulokset olemme jakaneet haastattelussa käyttämiemme teemojen mukaisesti. Pohdinta osuudessa korostuu opinnäytetyöprosessimme, sekä ammatillinen kasvumme.

2 RIKOLLISUUS ILMIÖNÄ

2.1 Kriminologia

Rikos on teko, joka on tekohetkellä määrätty laissa rangaistavaksi teoksi (Suomen perustuslaki 1999). Rikollisuus on monimuotoinen ilmiö. Ominaista sille on erilaisten oikeuksien, kuten hengen, ruumiillisen koskemattomuuden ja varallisuuden loukkaaminen. (Laitinen & Aromaa 2005, 7, 12)

Kriminologia tutkii rikollisuutta ja rikoksia yhteiskunnallisena ilmiönä. Tieteenalana kriminologian kohteena ovat siis rikollisuus ja siihen suoraan tai välillisesti liittyvät yhteiskunnalliset ilmiöt. (Laitinen & Aromaa 2005, 20–35.) Kriminologia tutkii myös rikoskäyttäytymistä ja sen vaikutusta yksilöllisiin sekä yhteiskunnallisiin reaktioihin. Kriminologiassa nämä reaktiot ovat laaja-alaisia. Näihin rikollisuuden herättämiin reaktioihin kuuluvat rikosoikeuden mukaiset rangaistukset, kuten, myös sosiaaliset rangaistukset. Kriminologian määrittää sen tutkimuskohde. Rikollisuutta voidaan tutkia mm. psykologian, taloustieteen, psykiatrian ja sosiologian näkökulmasta. Kriminologiaan sisältyy kaikki nämä edellä mainitut näkökulmat. Näiden lisäksi kriminologia sisältää monia muita teorioita rikollisuuden näkökulmaan. (Kivivuori 2008, 18–19.)

Kriminologian mielenkiinto kohdistuu siihen, mistä rikollisuus johtuu ja mikä vaikuttaa rikollisuuteen. Kontrollijärjestelmä ja sen toiminta on tärkeä kohde kriminologisissa tutkimuksissa. Kontrollijärjestelmässä tutkitaan siihen sisältyvää vallankäyttöä sekä järjestelmän roolia rikollisuuden määrittämisessä. Kriminologiassa tutkimuksen pääkohteena voi myös olla rikoksen uhri. Kriminologiassa omaksi tutkimusosakseen on myös kasvanut rikoksen torjunta. (Lappi-Seppälä 2006, 4–6.)

2.2 Kriminaalipolitiikka

Yhteiskunnalliset päätöksenteot ja toimet, jotka liittyvät rikollisuuteen kutsutaan kriminaalipolitiikaksi. Suomessa kriminaalipolitiikka perustuu hyvinvointivaltion malliin. Kriminaalipolitiikan tavoitteena on ehkäistä rikollisuutta, ylläpitää oikeudenmukaista

rikosoikeusjärjestelmää sekä varmistaa rikosseuraamusjärjestelmän luotettavuus. Kriminaalipolitiikan tavoitteena on myös rikollisuudesta ja rikollisuuden kontrolloinnista aiheutuvien haittojen minimointi. Kriminaalipolitiikassa on myös otettava huomioon, että rikollisuudesta aiheutuvat vahingot ja haitat kohdistuvat oikeudenmukaisesti. (Lappi-Seppälä 2006, 6–7; Oikeusministeriö 2007, 9)

Siitä, mitkä teot ovat rangaistavia ja kuinka kovia rangaistuksia mistäkin teosta seuraa, päätetään kriminaalipolitiikalla. Päätöksenteko kriminaalipolitiikan näkökulmasta siis tuottaa materiaalina lait. Yhteiskuntapoliittisesti kriminaalipolitiikan yksi osa-alue on rikollisuuden vähentämisen keinojen eli kontrolloimisen kustannukset. Kriminaalipolitiikkaa tehdään eduskunnassa, lakeja säädettäessä, mutta kriminaalipolitiikkaa harjoittavat myös eri ammattiryhmät ja järjestöt (Lappi-Seppälä 2006, 6–7, 46.) Kriminaalipolitiikkaan voi siis kuulua monia eri yhteiskunnallisia toimijoita. Kriminaalipolitiikan tärkeimpiä toimijoita ovat poliisi ja rikosoikeusjärjestelmä. Näiden lisäksi rikollisuuden määrään ja tasoon merkittävästi vaikuttavat terveydenhuolto, sosiaalipolitiikka sekä alkoholipolitiikka. (Oikeusministeriö, 2007, 6.)

2.3 Syyt rikollisuuteen

Rikollisuutta selittävien tekijöiden joukko on erittäin laaja ja monimuotoinen. Rikollisuutta selittäviä erilaisia teorioita on kriminologisessa teorianäkökulmasta paljon (Laitinen & Aromaa 2005, 34). Tämän saimme todeta tutkiessamme ja kirjoittaessamme tutkimuksen teoriaosuutta rikollisuuden syistä. Tutkimukseen valitsimme syvempään tarkasteluun rikollisuuden selittäviksi tekijöiksi päihteet ja sosiaalisen aseman, jotka ovat yhtenä syynä selittämässä tutkimuksen kohderyhmän tekemää rikollisuutta. Teoriaosuuksissa olemme kuitenkin myös maininneet muita rikollisuutta selittäviä tekijöitä.

2.3.1 Päihteet

Yhteiskunnallisella tasolla alkoholin kulutuksen ja väkivaltaisen käyttäytymisen yhteyttä on tutkittu kriminologiassa. Suomessa tällainen yhteys on selvä: päihteiden käytön kasvaessa väkivaltarikokset lisääntyvät. Alkoholin kulutuksen vaikutuksia väkivaltari-

koksiin selittävät monet tekijät, kuten, juomatavat, kulttuuri, humalahakuinen juominen ja alkoholin jakelun valvomattomuus. Alkoholin saatavuutta ja kulutusta valvovat yhteiskunnalliset rakenteet ovat merkittävässä roolissa kontrollon suhteen. (Kivivuori 2008, 213.) Huumeiden käytöllä ja rikollisuudella on myös merkittävä yhteys toisiinsa. Rikollista käyttäytymistä ja huumeiden käyttöä pidetään toisiaan vahvistavana ilmiönä. Yhteys perustuu riippuvuuteen, yhteiskuntavastaisiin alakulttuurin arvoihin ja poikkeavaan elämäntapaan. (Kekki 2010, 174.)

Suomessa päihteiden käyttö on yhteydessä etenkin väkivaltarikoksiin. Poliisin selvittämissä pahoinpitelyrikoksissa 2006 vuonna 62 prosenttia tekijöistä oli ollut alkoholin vaikutuksen alaisena. Suomessa kadulla tapahtuvassa väkivallassa niin miehestä, naisista ja nuorista yli puolet oli tapahtuma-aikana päihtyneenä. (Kivivuori 2008, 211.)

Tarkastaessa rikoksen tehneitä henkilöitä, jotka ovat tuomittu vankilaan, on huomattu, että monilla vangeilla on erilaisia toimintakyvyn rajoituksia sekä päihdeongelma. Tästä kertoo myös se, että vangeista yli 70 prosentilla on jonkin asteinen päihdeongelma. Vankilakierteessä olevilla henkilöillä on eniten päihdeongelmia ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavista myös joka toisella on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia. Yhdyskuntaseuraamuksilla tarkoitetaan ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaa, nuorisorangaistusta, yhdyskuntapalvelun suorittamista ja ehdonalaisesti vapautuneiden valvontaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 19–21.)

Väkivallan lisäksi alkoholilla on myös osuus muihin rikosnimikkeisiin, kuten esimerkiksi vahingontekoihin ja ryöstöihin. Ryöstöillä ja varkauksilla tavoitellaan usein alkoholin käytön jatkamista. Yksilökohtainen heikko sosiaalinen kontrolli voi selittää sekä päihteiden käyttöä ja rikosalttiutta. Päihteiden ongelmakäyttö luo haasteen sitoutua parisuhteeseen ja työelämään, ja tämä voi puolestaan vähentää sosiaalista kontrollia ja lisätä rikoskäyttäytymistä. Alkoholi voimistaa kiihtymistiloja ja madaltaa kynnystä käyttää väkivaltaa. Päihteet myös vaikeuttavat käsittelemään sosiaalista tietoa, eli päihtynyt henkilö ei pysty käsittelemään rauhoittelevia eleitä yhtä hyvin, kuin selvänä. Kulttuurilliset tekijät voivat myös vaikuttaa osaltaan alkoholin ja rikoskäyttäytymisen yhteyteen. Kulttuurissa voidaan nähdä niin, että päihteiden käytön yhteydessä laitton käyttäytyminen, kuten esimerkiksi väkivalta, on anteeksi annettavaa ja tavallista. (Kivivuori 2008, 213.)

2.3.2 Sosiaalinen asema

Sosiaalisen aseman vaikutuksia rikollisuuteen on tutkittu. Epätasainen tulonjako on yhteydessä väestön terveysongelmiin ja väkivaltaan. Tuloerojen kasvaessa sosiaalinen ympäristö haurastuu. Sosiaalisen aseman yhteys rikollisuuteen on kuitenkin monisyinen. Kriminologian teoria ennustaa, että mitä alempi sosiaalinen asema sitä korkeampi rikollisuuden taso. Tätä teoriaa tukee myös poliisin tietoon tulleet rikokset, jossa rikollisuus painottuu alimpiin sosiaaliryhmiin. (Kivivuori 2008, 69, 146.)

Kriminologian mukaan huono-osaisuuden ja rikollisuuden välistä yhteyttä selitetään yksilön turhautumisen seuraukseksi. Turhautumisen, tässä yhteydessä on aiheuttanut työttömyys, vaikea taloudellinen tilanne ja tiedostettu tulojakauma. Turhautuminen onkin yksi keskeisimmistä syistä rikollisuuteen. Rikosalttiuteen vaikuttavat huono-osaisuus ja eriarvoisuus, etenkin, jos samanaikaisesti kulttuurilliset tekijät korostavat vaurautta ja sen tärkeää merkitystä. (Kivivuori 2008, 146, 168.) Huumerikollisuudessa on kohdattu useimmiten ihmisiä, joilla on tavattu useita vaikeuksia kotona jo lapsuudessaan. Kotona on voinut esiintyä päihteiden käyttöä, sosiaalisten suhteiden köyhyyttä, taloudellista epävakaisuutta sekä mielenterveyden ongelmia. Näillä ongelmilla on nähty olevan yhteys aikuisiän rikollisuuteen. (Kinnunen 2002, 36.)

Sosiaalisen aseman vaikutus rikollisuuteen täsmentyy myös sillä, että yli viisi prosenttia vangeista ei ole suorittanut peruskoulua loppuun ja noin puolelta vangeista puuttuu ammatillinen koulutus. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavista yli puolet on työttömiä ja merkittäväällä osalla heistä toimeentulona on joko työmarkkinatuki tai toimeentulotuki. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien sekä vankien sosiaaliset ja taloudelliset tilanteet ovat heikkommat, kuin muun väestön. Syrjäytyneimpiä ja köyhimpiä aikuisväestöstä ovat rikoskierteessä elävät henkilöt. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

2.3.3 Muut syyt rikollisuuteen

Muita syitä rikolliseen käyttäytymiseen pyritään selittämään ihmisen käyttäytymisellä, etenkin yksilöiden temperamentin eroavaisuuksilla. Aggressiivisemmat ja impulsiivisemmat henkilöt ovat alttiimpia ajautumaan rikollisuuden piiriin. Rikollisuutta voidaan

myös selittää oppimisen kautta. Ajatuksena on, että rikollisuus, rikoksien tekotavat ja rikoskäyttäytyminen on esimerkiksi lähipiirin henkilöiltä opittua toimintaa. Rikollinen käyttäytyminen voi tällöin kuulua henkilön normaalin elämän tapahtumiin. Toisaalta uudeksi ilmiöksi on noussut rikollisuuden oppiminen median kautta. Internetin välityksellä on mahdollista tutustua rikollista käyttäytymistä puolustaviin aatteisiin ja oppia rikoksien tekotapoja. Leimaamisella voidaan myös osaltaan selittää rikollisuutta. Leimaamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sosiaalista leimaa ja mainetta, jonka rikoksen tehnyt henkilö saa muilta yhteiskunnan jäseniltä. Rikoksen tehneen henkilön identiteettiin rikosleima vaikuttaa, siten, että yksilö alkaa myös itse pitää itseään pelkkänä rikollisena, jolloin leima ruokkii rikollisuutta. Rikosleimaan joutuneen henkilön on myös vaikeampi muodostaa sosiaalisia suhteita, joka vähentää henkilön sosiaalista kontrollia. Tämä voi johtaa rikollisuuden lisääntymiseen. Rikollisuutta selittävät tekijät tukevat ja täydentävät toisiaan. Rikoskäyttäytymisen selitykset antavat erilaisia näkökulmia rikollisuuden tutkimiselle. (Kivivuori 2008, 360–364.)

2.4 Rikollisuuden vaikutukset yhteiskuntaan

Rikollisuus vaikuttaa koko yhteiskuntaan. Vaikutukset näkyvät niin sosiaalisissa, kulttuurillisissa kuin taloudellisissakin rakenteissa. Rikollisuuden esiintyminen on vaikuttanut rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän syntyyn, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä rikollisuutta ja pyrkiä minimoimaan jo tehtyjä rikoksia. Yhteiskunnan näkökulmasta rikollisuuden vaikutukset näkyvät myös kontrolloinnin aiheuttamina kustannuksina yhteiskunnalle. (Lappi-Seppälä 2006, 10, 46).

Yhteiskunnan saaminen rikoksettomaksi on suuri haaste ja tämän vuoksi yhteiskunnallisesti rikollisuus on vaikuttanut uusintarikollisuuden ehkäisevien toimenpiteiden syntyyn. Tutkimuksemme yhteistyökumppanin ViaDia Pohjois-Savo ry:n toiminta pyrkii ehkäisemään erityisesti uusintarikollisuutta. Tämän toimintamallin on jo voitu todeta vähentäneen uusintarikollisuutta merkittävästi Pohjois-Savon alueella (Antikainen 2012). Rikollisuuden vaikutukset tulevaisuuden näkymiin voivat vaikuttaa osaltaan tutkimuksemme yhteistyökumppanin kaltaisten toimintamallien tarpeellisuuden lisääntymisenä. Tulevaisuudessa yhteiskunnassa rikollisuuden torjunnassa tullaan tarvitsemaan vahvaa ennaltaehkäisevää toimintamallia. Vapautuvien vankien kanssa tehtävä työ

huomioi tämän kohderyhmän erityistarpeet ja on näin vaikuttanut vähentävästi uusintarikollisuuteen ja päihdeongelmiin (Räsänen 2012.)

2.5 Rikollisuuden näkymät tulevaisuudessa

Tulevaisuuden rikollisuuden näkymään tulee vaikuttamaan globalisoitumisen kautta taloudellinen kehitys sekä markkinoiden ja pääoman vapautuminen. Näiden vaikutuksista on syntynyt kilpailua, jolla on monia eri vaikutuksia. Eri-arvoisuus ja tulojako on lisääntynyt yhteiskunnassa, joka lisää huono-osaisen väestön mahdollista rikollisuutta. (Laitinen & Aromaa 2005, 255; Lappi-Seppälä 2006, 85.) Kansainvälistymisen myötä myös ihmisten liikkuminen eri maasta toiseen lisääntyy. Tulevaisuudessa tämä voi johtaa rajojen ylittävän rikollisuuden kasvuun, kuten huumausainerikollisuuden ja etnisten konfliktien lisääntymiseen. (Kinnunen 2006.)

Tietoyhteiskunnan myötä tulevaisuudessa rikollisuus Internetin avulla voi tulla yleistyväksi. Tulevaisuuden uhkaksi voikin nousta juuri tietojärjestelmien ja -verkkojen haavoittuvuus. Internetin välityksellä myös rikollisuuden eri mallit ja tekotavat leviävät nopeasti ja laajasti. (Kinnunen 2006.) Tietoverkoston kautta on myös mahdollista tutustua ja samaistua rikollista käyttäytymistä puolustaviin aatteisiin (Kivivuori 2008, 360–362). Suomessa väestön varautuminen kasvavaan rikollisuuden uhkaan, sekä vaaroja vastaan, voi osaltaan lisätä pelkoa ja rikollisuuden lisääntymisen tunnetta yhteiskunnassa. (Laitinen & Aromaa 2005, 255.) Tunteeseen rikollisuuden lisääntymisestä vaikuttaa myös median rooli rikosten uutisoinnista. Erityisesti näyttävä väkivaltarikoksien uutisointi vääristää kuvaa yhteiskunnan rikollisuustilanteesta. (Kinnunen 2006.) Pelko oletettua rikollisuuden lisääntymistä kohtaan voi johtaa vaatimukseen kontrollin ja rangaistuksien koventamiseksi, sekä ankara kontrolli viranomaistahoilta hyväksytään helpommin. Rikosoikeudellista rangaistusjärjestelmää tullaankin tarvitsemaan myös tulevaisuudessa yhteiskunnan kontrollin osana. (Laitinen & Aromaa 2005, 255; Lappi-Seppälä 2006, 85.) Tulevaisuudessa rangaistujärjestelmää uudistaessa, yleissuuntana tulee kuitenkin olemaan järjestelmän ankaruustason maltillinen lieventäminen. Tavoitteena tulevaisuudessa onkin eri tekojen rangaistusarvojen ja rangaistavuuden kokonaisvaltainen uudelleen arviointi. (Koskinen 2001, 21.)

Tulevaisuudessa merkittävää on kehittää rikoksenteijöiden integroimista yhteiskuntaan. Suomessa tällä hetkellä vankituomion suorittaneiden mahdollisuudet saada tarvitsemiaan päihde- ja muita kuntoutuspalveluita sekä terveydenhuoltoa ovat puutteelliset. Rikoksenteijöiden elämäntilanteisiin paneutuminen ei myöskään toteudu pitkäjärjestyksellä. Rikoksenteijöiden yhteiskuntaan sijoittumista nykypäivänä vaikeuttavat myös työelämän korkeat vaatimukset. Suomessa tällä hetkellä vankilatuomion suorittaneiden sosiaaliset, terveydelliset ja sivistykselliset oikeudet eivät siis toteudu tasajakoisesti. Tulevaisuudessa rikoksen tekijöiden integroimisessa yhteiskuntaan tuleekin kiinnittää huomiota rikoksiin syyllistyneiden perusoikeuksiin ja perusturvaan. Nämä tulisi saattaa lähemmäksi samaa tasoa, kuin muun väestön, jolloin rikoskierteen katkaisuun muodostuu paremmat mahdollisuudet. (Kinnunen 2006.)

3 SYRJÄYTYMINEN

3.1 Syrjäytyminen sosiaalisena ongelmana

Syrjäytymisen käsite kietoutuu kaksinkertaiseen rajanvetoon, kaikki käsitteet syrjäytymisestä yleensä ovat poissulkevia ja erottelevia. Syrjäytyminen merkitykseltäänkin on rajaan kytkeytyvä. Syrjäytyminen ilmiönä syntyy vain suhteessa muihin ihmisiin ja johtaa lopulta keskusteluun yhteiskunnasta. Suomessa erityisesti, syrjäytyminen ymmärretään sosiaalisesti huono-osaisuudeksi. (Helne 2002, 156, 170, 176, 201.) Ajan mittaan syrjäytyminen on saanut muitakin merkityksiä kuin työttömyyden ja tarkoittaa esimerkiksi sulkeutumista pois yhteiskuntaan vaikuttamisesta ja vallankäytöstä. Syrjäytymisestä puhuttaessa on hyvä muistaa, että se on pikemminkin näkökulma sosiaalisten ongelmien tarkasteluun kuin tarkasti mitattavissa oleva käsite. Syrjäytymisen yhteydessä on tehty käsite-erottelu sanoilla torjunta ja poisto. Torjunta tarkoittaa avointa syrjäyttämistä tai syrjintää; tietoista poissulkemista esimerkiksi ihonvärin perusteella. Poisto tarkoittaa yhteiskunnalle tyypillisenä pidettyä syrjäyttämistä, talouteen ja kulttuuriin liittyviä ”välttämättömyyksiä”. Esimerkkinä poistosta on työttömyys, usein se johtuu talousrakenteiden muutoksista ja kylmistä kannattavuuslaskelmista. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 108, 109.) Nuorvala, Halmeaho & Huhtanen (2007) kirjoittavat torjun-

nasta, joka kohdistuu sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen työntekijöiden kielteisiin asenteisiin päihdeasiakkaita kohtaan sekä järjestelmätasoisesta poistosta. (Nuorvala, Halmeaho & Huhtanen 2007, 148.)

Syrjäytyminen voidaan pitkälti määritellä elämänhallinnan vastakohtana ja syrjäytyminen vaikuttaa elämänlaatuun aina heikentävästi. Syrjäytymisestä voidaan puhua prosessina eikä yleensä yksittäiset tilanteet tai valinnat syrjäytä, lukuun ottamatta rajuja elämäntilannekriisejä. (Lyhty 2010.) Syrjäytyminen on ihmisen liukumista yhteiskunnan toimintojen, kuten opiskelun, työn, asioimisen tai avun hakemisen, ulkopuolelle. Ihminen on eräänlaisessa passiivisessa tilassa, jossa ei välitä asioistaan eikä pidemmän päälle enää itsestäänkään. Syrjäytymiseen voi usein vaikuttaa sosiaalinen perimä, eli lapset oppivat vanhemmiltaan epäsosiaalisuutta sekä avuttomuutta. Syrjäytyminen on sosiaalinen ongelma, jolloin sosiaalisen turvan tehtävänä on ongelmien kasautumisen ehkäisy ja katkaiseminen. (Forss & Vatula-Pimiä 2010, 163.)

Sosiaalinen ongelma on ristiriitatilanne yleisesti hyväksytyjen arvojen, normien ja tosiasiallisten olosuhteiden välillä. Sosiaaliset ongelmat eivät synny sattumalta, vaan ovat seurausta tietyistä olosuhteista ja valinnoista. Sosiaaliselle ongelmalle edellytyksenä on, että ongelmatiikalla on merkitystä myös yhteiskunnan kannalta ja ne yleensä ovat kauksaalisia eli syy-seuraus-suhteellisia. (Lyhty 2010.) Sosiaalisissa ongelmissa yhteiskunta tai yhteisö pitää jotakin asiantilaa haitallisena ja epätoivottavana, jolloin sosiaalityön toimenkuvaan kuuluu pyrkimys poistaa, ehkäistä ja lievittää ongelmallisia asiantiloja. Sosiaalityössä kohdataan ne yksilöt, jotka elävät elämässään sosiaaliset ongelmat todeksi. (Pösö 2009, 153–154.)

Syrjäytymisestä keskusteltaessa taustalla on hallinnollisia pyrkimyksiä, kulttuurisia arvoja, yhteiskunnan tuottamaa epävarmuutta, taloudellisia prioriteetteja ja pohdintaa siitä, mikä on yhteiskunnassa normaalia ja mitä yhteisyys on. Usein syrjäytyneet halutaan palauttaa yhteisyyteen, jota tosiasiallisesti ei edes ole. (Helne 2002, 51, 122.) Keskeinen kysymys syrjäytymisen määreille on, että mistä syrjäydytään, kun syrjäydytään? Ihminen voi syrjäytyä yhteiskunnan valtavirrasta. Myös perheestä syrjäytyminen voidaan nähdä yhteiskunnan valtavirrasta sivuun joutumisena. Voidaan puhua yhteiskunnallisesta normaalisuudesta, jolloin syrjäytyminen tarkoittaa yhteiskunnan normaalisuudesta sivuun joutumista. (Raunio 2006.)

Yhteiskunnan rakennemuutosten myötä saattaa syntyä asuinalueita, joissa painottuvat marginaalisessa asemassa olevat ihmiset sekä syrjäytyneet. Toistaiseksi alueellisuus ja paikallisten olosuhteiden merkitys ei ole ollut paljoakaan esillä syrjäytymiskeskustelussa. (Raunio 2006, 40.) Marginaaleja voidaan tarkastella vallankäytön tuottamina tiloina ja vallalla täytyy olla vastarintaa, että valtaa on olemassa. Valta ei aina ole pelkästään alistavaa, vaan se voi olla myös tuottavaa. Ryhmät jotka alistetaan ja ajetaan marginaaliin saavat usein kokemuksia yhteisöllisyydestä. Ongelmana marginaalissa ollessa ei usein olekaan yhteisöllisyyden puute, vaan se, miten se suhtautuu valtakulttuuriin. (Timonen 2009, 203.)

Sosiaalityössä syrjäytymisen ytimessä ovat kasautuneet hyvinvoinnin ongelmat. Varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisemisen ohella sosiaalityö siltikin usein reagoi vasta, kun ongelmat ovat jo kasautuneet ja syrjäytymisen riski on todellinen. Sosiaalityön eettiset periaatteet määrittävät osallisuuden edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen yhteiskunnalliseksi tehtäväksi. Sosiaalisessa syrjäytymisessä täytyy huomioida hyvinvointiin ja toimeentuloon liittyviä ongelmia käsiteltäessä, yksilön ja yhteiskunnan suhteet. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 211–214.) Sosiaalinen syrjäytyminen voidaan tulkita tulokseksi monista taisteluista ja neuvotteluista joita käydään eri ryhmien välisten voimasuhteiden ehdoilla. Sosiaalisen syrjäytymisen yhtenä aktiivisena muotona voitaisiin puhua poiskäännyttämisestä, tämä diversio on hallinnan teknologiaa. Sillä pyritään ohjaamaan ihmisen käyttäytymistä ja sitä perustellaan ihmisen omalla oppimisella, aktivoimisella ja kannustuksella. Ihmiset jätetään huolehtimaan itsestään itse. Poiskäännyttämistä ei usein tunnusteta, joskus jopa ei tunnusteta, sitä ajatellaan eräänlaisena aktivoivana toimenpiteenä. (Hänninen 2007, 6, 9–10.)

Käännytetyksi tuleminen on raskas kokemus ja käännytysten toistuessa kärsimys lisääntyy. Poiskäännyttämisen prosessissa luottamus palvelujärjestelmän auttamiskykyyn ja omiin mahdollisuuksiin hiipuu. Ihmisen voimavarat ehtyvät vaikka häntä pyritään auttamaan. On aiheutunut paradoksi, jossa toimenpiteitä tehdään auttamisen nimissä ja voimavarat hiipuvat ihmiseltä, jonka tulisi saada aikaan muutos, johon häntä sanotaan autettavan. (Immonen & Kiikkala 2007, 77–79.)

3.2 Osallisuus ja sosiaalinen toimintakyky

Osallisuus on käsitteenä melko uusi mutta käytännössä jo vanha asia. Useita vuosikymmeniä on pyritty saamaan kansalaiset vaikuttamaan ja osallistumaan, työmuotoina ovat olleet useat hankkeet ja projektit, joilla on kehitetty kansalaisten osallisuutta. Useat yhdistykset ja järjestöt ovat olleet hyvinvointiyhteiskunnan rakentajina ja nostavat kansalaisyhteiskunnassa koettuja ongelmia julkisuuteen ja yleiseen keskusteluun. Yhdistykset rinnastetaan kolmanteen sektoriin ja kansalaisyhteiskuntaan, usein tämä sektori asetetaan yksilön ja valtion väliin. Tällöin kansalaisyhteiskunta on valtion vastapelaaja eikä tämä malli kehittä osallisuuden edistämistä. (Salmikangas 2002, 90–91.)

Osallisuuden määrittelemisen yksiselitteisenä käsitteenä on haastavaa ja sana taipuu myös usein muotoon osallistuminen. Keskeistä osallisuus-käsitteessä on se, että osalliset ovat kyseessä olevan toiminnan subjekteja, jolloin yksilö pystyy vaikuttamaan itseä koskeviin asioihin ja olemaan vastuullinen tekemisistään. Usein objektista kasvaa subjekti; henkilö lähtee osallisuudesta eli tunteesta, että voi vaikuttaa sekä ottaa vastuuta ja päätyy osallistumiseen, mikä on enemmän toimintaa. (Salmikangas 2002, 97.) Osallisuudessa on usein kyse suuresta asennemuutoksesta. Osallisuus ei tarkoita vain osallistumismahdollisuuksien lisäämistä, vaan yhteiskunnallisesti se on myös tehokkuuden, laadun ja tuottavuuden kehittämiskeino. (Salmikangas 2000, 65.)

Osallisuus tarkoittaa kuulumisen ja mukanaolon tunnetta. Ihminen kokee olevansa osallinen sekä suomalaisessa yhteiskunnassa että omassa yhteisössään. Valtaosa suomalaisista kokee tällaisen osallisuuden tunteen esimerkiksi harrastaessaan tai työssään. Työttömät ja syrjäytyneet ihmiset jäävät usein paitsi tästä tunteesta ja kokevat olevansa ulkopuolisia vailla osallisuuden kokemusta. Osattomuus voi olla ihmiselle lamauttava, jopa traumatisoiva kokemus, sillä perimmältään ihminen on sosiaalinen ja haluaa kuulua, vaikuttaa ja olla mukana. Hyvän elämän perusedellytys on tieto ja tunne siitä, että kuuluu johonkin. (Harju 2004.)

Sosiaalinen osallistuminen lisää sosiaalista pääomaa ja sosiaalinen pääoma on yhteydessä yksilön hyvinvointiin. Sosiaalinen osallistaminen on erityisen tärkeää niille keiltä puuttuvat sosiaaliset verkostot. Yhteiskunnan toimilla voidaan osittain lisätä osallistumista sekä kaventaa esiintyviä sosioekonomisia eroja. Erityisesti tulisi poistaa osallis-

tumisen esteitä taloudellisesti, terveydellisesti tai sosiaalisesti heikossa asemassa olevien keskuudessa. (Karjalainen, Nieminen & Martelin i.a.) Yhä kasvavat terveys- ja tuoterot minimoivat osallisuuden kokemista, mutta läpinäkyvä ja avoin hallinto edistää koettua osallisuutta. Oikeudenmukainen yhteiskunta tuottaa osallisuutta ja sosiaalista pääomaa. (Ruohonen 2010.)

Ihmisen sosiaalinen toimintakyky koostuu monesta eri osa-alueesta, kuten asumisesta, ihmissuhteista, työstä, terveydestä, raha-asioiden hoidosta, arjen sujuvuudesta, asioinnista ja tulevaisuuden suunnittelusta. Sosiaalisen toimintakyvyn hallitsemattomuus voi johtaa syrjäytymiseen, päihteiden käyttöön, rikoskierteeseen, velkaantumiseen ja jopa asunnottomuuteen. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2007, 29.) Sosiaalityön intervention tapa ja osallistavan sosiaalityön väline on valtautuminen, millä pyritään vahvistamaan yksilön sosiaalista toimintakykyä. Jokaisella ihmisellä on vahvuuksia, jotka täytyy tunnistaa ja sen jälkeen kehittää, jolloin ne voivat olla toiminnan pohja niin yhteisön kuin yksilönkin tasoilla. (Juhila 2006, 120 – 122.)

Arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukemisen lähtökohtana on aina kunkin asiakkaan yksilöllinen konteksti, elämäntilanteen ja arjen kokonaisuus suhteutettuna lähipiiriin, sen vaatimuksiin ja haasteisiin. Arjen taidot ja niiden hallinta varmistavat elämän sujumista ja sosiaalista toimintakykyä, rutiinit luovat turvallisuutta. Subjektius on tunnetta, että voi itse vaikuttaa omaan elämäänsä ja sen kulkuun, uskoo omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa ja on halu yrittää ja selvitä elämässään. Subjektius on oman elämän asiantuntijuutta ja kykyä sopeuttaa itsensä vallitsevaan todellisuuteen, mutta se on myös kykyä tehdä valintoja ja kykyä muuttaa nykyistä todellisuutta. Arjen sujuminen ja toimivuus ovat ennen kaikkea subjektiivisia tunteita. Ammatillisen näkökulman puitteissa tavoitteena tulisi olla muutos passiivisesta objektista toimivaksi subjektiksi. Tavoitteiden tulee olla asiakkaan kanssa yhdessä tehtyjä, saavutettavissa olevia ja jollain lailla mitattavia. Toimintakyvyn tukemisessa keskeistä on, että tuetaan oikeissa asioissa eikä auteta ”ohi”. Tuetaan olemassa olevia voimavaroja eikä korjata sitä, mikä ei ole rikki. Tuen tulisi olla konkreettista ja oikein mitoitettua, aina parhaimmillaan ennalta ehkäisevää, eli ajoissa tapahtuvaa. (Lyhty 2010.)

3.3 Rikollisuuden hoito ja ehkäisy

Yhteisöpohjaisessa tai sosiaalisessa rikosentorjunnassa on monin tavoin kyse siitä, että on huomattu asuinyhteisöjen muutosten olevan yhteydessä rikollisuusongelmien kanssa. Yhteisöpohjainen rikosentorjunta jaetaan kolmeen lähestymistapaan: yhteisön järjestäytymiseen, puolustautumiseen sekä kehittämiseen. Yhteisön järjestäytyminen tarkoittaa toimenpiteitä, joilla parannetaan paikallisyhteisön sosiaalisia suhteita niin, että ne edistävät niin epävirallisen kuin virallisenkin valvonnan toimivuutta ja vahvistavat keskinäistä solidaarisuuden tunnetta. Yhteisön puolustautumisella tarkoitetaan toimia, joilla pyritään kohentamaan järjestystä, kuten esimerkiksi valvontaratkaisut. Yhteisön kehittäminen tarkoittaa muun muassa asuinalueiden hallinnon ja palvelujen hajauttamista lähelle rikosten tapahtumatasoa sekä alueiden taloudellista ja sosiaalista uudistamista. (Laitinen & Aromaa 2005, 105–106.)

Rikosentorjunnan pohjoismaista mallia kuvataan siten, että sillä on vahvat sidokset seuraamusjärjestelmän sekä oikeuslaitoksen ulkopuolella ja, että huomiota kiinnitetään niin sosiaaliseen rikosentorjuntaan kuin rikosten tilannetorjuntaankin. Rikosoikeusjärjestelmässä nähdään ensisijaisesti merkityksellisenä se, että rikosoikeusjärjestelmä tuo julki ja luo perustavat normit sekä tuottaa yleisestävyyttä. Pohjoismaisen mallin tärkeä piirre on myös sen suhde sosiaaliturvajärjestelmään. Meillä on vahva sosiaaliturvajärjestelmä, jonka tehtävänä on marginalisoitujen väestöryhmien tukeminen, yhteiskunnallisen syrjäytymisen ehkäiseminen sekä yhtäläisten mahdollisuuksien turvaaminen. Näin ollen jo sosiaaliturvajärjestelmä itsessään todennäköisesti ehkäisee rikoksia. (Laitinen & Aromaa 2005, 107–108.)

Suomessa tuomioistuimet ja seuraamusjärjestelmä kuuluvat oikeusministeriölle, mutta poliisitoimesta vastaa sisäasianministeriö. Suomessa on rikosentorjuntaneuvosto, jossa on edustettuina niin oikeusministeriö, sisäasianministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö, Kuntaliitto, evankelis-luterilainen kirkko, kriminologian ja sosiaalialan tutkimus sekä useat elinkeinoelämän järjestöt ja kansalaisjärjestöt. (Laitinen & Aromaa 2005, 107.) Ammatillisesta näkökulmasta katsottuna voimme päästä vaikuttamaan monien eri väylien kautta, monista eri asemista. Välttämättömyytenä ei ole erikoistua kriminaalityöhön vaan voimme omalta paikaltamme esimerkiksi järjestön tai tutkimuksen kautta olla seuraamassa ja vaikuttamassa rikosentorjuntaan, sen vaati-

muksiin ja pyrkimyksiin. Vastavalmistuvana sosionomina kuvittelemme työn lähtökohdan ja vaikutuksen olevan ruohonjuuritason työtä, vaikka suuret linjaukset kulkevatkin käsi kädessä politiikan kanssa.

Kriminaalipoliitikassa keskustelua aiheuttaa puhetapa, jolla etsitään tietoon perustuvia kriminaalipoliittisia ratkaisuja, joissa rikosoikeudellisilla toimenpiteillä on viimeisen keinon paikka, *ultima ratio*, mutta samalla kriminaalipoliittiset päätökset suhtautuvat rikosseuraamuksiin ensisijaisen keinon, *prima ratio*, pohjalta. Tätä pidetään tuloksena politisoinnin prosessista, jossa hallinnollisen ja tieteellisen asiantuntemuksen rooli on heikentynyt. Tiedotusvälineet ovat alkaneet painottaa enenevässä määrin rikosaiheita. Kyseisessä ilmapiirissä rangaistukset tuovat helpon vastauksen, arkijärjen on helppo se käsittää ja samalla oikeusoppineille se on ymmärrettävissä ”yleisestäävyyden” ja ”pelotevaikutuksen” muodossa. Keskustelu kohti ankarampaa rangaistujatteluja on tullut uusliberalismin sekä taloudellisten leikkausten myötä. (Laitinen & Aromaa 2005, 119.)

Haasteena rikollisuuden kokonaiskuvalle on sen monimuotoisuus, tilastot keräävät informaation ainoastaan viranomaisten tietoon tulleista rikoksista. Monissa rikostyypeissä merkittävä osa on piilorikollisuutta, joka jää rikostilastojen ulkopuolelle. Monissa tilastoissa löytyy myös ensi katsomalta ristiriitaisia tietoja, jotka kuitenkin on selkeästi selitettävissä. Esimerkkinä tästä poliisitilasto, jossa väkivaltarikosten määrä nousi selvästi tiettyä aikana ja haastattelututkimus joka osoitti samaan aikaan uhrikokemusten määrän laskeneen yhtä selvästi. Ristiriita on selitettävissä väestön ilmoituksentekoalttiuden nousulla. Tilastot ovat rikollisuuden arvioinnin korvaamattomia tietolähteitä, mutta niitä on osattava ymmärtää oikein. (Laitinen & Aromaa 2005, 201–203.)

Omana haasteenaan rikollisuuden hoitoon ja ehkäisyyn tuo rikoksenteijöiden epäluottamus ”virallisia” ihmisiä kohtaan. Institutionaalisia suhteita vierastetaan eikä viranomaisten välittämiseen luoteta. Viranomaiset saavat ”välittämisestään” palkan ja tekevät vain työtään. Kyseinen kyseenalaistaminen on ymmärrettävissä, koska rikoksenteijöiden kokemukset viranomaisten kanssa eivät aina ole olleet myönteisiä. Viranomaisten perimmäinen tarkoitus on ollut yksilön auttaminen, mutta normaalin elämän luokitukset ja kriteerit syntyvät ja vahvistuvat ammatillisissa yhteisöissä. Ne kontrolloivat autettaviaan normien kautta ja pyrkivät sopeuttamaan heidät ”normaaliin” elämään. Osittain tämä työ on hedelmällistä ja tavoitteisiin päästään, mutta ongelmaksi muodostuvat täy-

sin normeista poikkeavat, täysin sopeutumattomat, kuten lainrikkoajat. Tässä vaiheessa kyseeseen tulee rangaistusjärjestelmä, joka ”huolehtii” lainrikkojista ja on pakkointegraation rankin muoto. Pakkointegraatio korostaa vankien yhteiskuntaan palauttamista, mutta käytännössä syrjäyttää heitä entistä pahemmin. Yhteiskunta itse määrittelee ihmisiä sisä- ja ulkopuolelle, määrittää ihmisen paikan järjestelmässä. (Timonen 2009, 156, 205–206.)

Nykypäivänä elämää eteenpäin vievä ja identiteettiä luova merkitys on heikentynyt, kuten isänmaallisuus tai työtä tekevä lainkuuliainen kansalainen. Nykyinen maailma on pirstaloitunut ja sosiaalisissa verkostoissa sekä riittävässä huolenpidossa eläneet yksilöt kykenevät rakentamaan identiteettinsä tässä erilaisten näkemysten ja arvojen moninaisuudessa, mutta entä epävarmat ja psyykkisesti haavoittuvat. Useat ovat eläneet sellaisissa olosuhteissa, että ovat pakotettuja etsimään uudenlaista identiteettiä ja elämäntapaa. Uutta identiteettiä etsitään rikollis- ja päihdekulttuureista, eikä sillä ole käyttöä normaalielämässä. Sosiaalinen kuntoutuminen vaatii perinpohjaista identiteetin vahvistamista ja oman itsensä rakentumista, tätä ei pystytä tekemään ulkoapäin, mutta ammatillisina pystymme luomaan sille edellytyksiä ja edesauttamaan uuden identiteetin vahvistumista. (Timonen 2009, 211.)

Sosiaalisia ongelmia on tapana katsoa kärsimyksen ja haitan elementtejä korostaen, jolloin se voi pahimmillaan yksipuolistaa sosiaalityön ihmiskuvaa, kohdetta tarkastellaan vain haitan ja kärsimyksen kautta. Auttamistyön haasteena on nähdä ja ottaa huomioon asiakkaan moninaisuus ja koko elämäntarina, ei vain hallitseva byrokraattinen näkökulma ja auttajan intresseihin parhaiten sopiva. (Pösö 2009, 160–162.) Vangit ovat kokeneet keskimääräistä enemmän laiminlyöntiä ja väkivaltaa lapsena ja nuorena, heikot perheolot ovat altistaneet heidät helpommin yhä uusille traumaattisille kokemuksille. Vangeilla usein on taustallaan kasautuneita traumakokemuksia ja niiden purkaminen aikuisiällä on hyvin pitkäkestoista ja vaativaa. Pysyvien käyttäytymisen muutosten synnyttämiseksi kuitenkin olisi välttämätöntä käydä ne läpi. Vankeinhoidon kuntouttava henkilökunta tekee joskus työtään omilla ääri rajoillaan. (Haapasalo 2006, 49.)

Sosiaalisessa vieraantumisessa eli alienaatiossa tapahtuu ihmisen vieraantuminen läheisistään, muista ihmisistä ja toimintansa todellisesta luonteesta. Ihminen ei kykene havaitsemaan toimintansa motiiveja eikä toimintansa seurauksia suhteessa muihin. Aut-

tamisen peruseriaatteita ovat tavoitteellisuus, asiakaslähtöisyys, prosessimaisuus ja tukeminen, tavoitteena riittävä elämänhallinta sekä itsevastuullisuus. Ammattilaisilla on myös mahdollisuus varustamiseen eli välineiden antamiseen ja toisaalta auttamista on myös sopeuttaminen tilanteeseen ja sen mukanaan tuomiin vaatimuksiin. (Lyhty 2010.)

4 DIAKONIATYÖ

4.1 Evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyö

Kirkon diakoniatyö eli lähimmäisen palveleminen kuuluu kristilliseen rakkauteen. Diakoniatyö on ihmisten rinnalla kulkemista ja se on meidän yhteinen tehtävämme. Diakoniatyö voi olla hengellistä, henkistä tai aineellista apua. Tavoitteena on ihmisten kokonaisvaltainen ja luottamuksellinen kohtaaminen. (Tampereen seurakunta i.a.)

Diakoniatyö on yhteiskunnan huolenpitomoraalin kannattelijana. Diakoniatyössä muistutetaan lähimmäisen rakkaudesta. Diakoniatyöntekijät pyrkivät tuomaan asiakkaan takaisin yhteiskunnallisten palveluiden äärelle. Diakoniatyön asiakasryhmät voivat olla erityisen haastavia. Heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä voi olla vaikea lähestyä. Monet pettymykset ja vastoinkäymiset ovat saattaneet murtaa heidän luottamustaan. Diakoniatyön vahvuus on ihmisen kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Diakoniatyö näkee vastuun ihmisen hyvinvoinnista kuuluvan yhteiskunnalle. Siksi se ei lähdekään korvamaan yhteiskunnan tekemää työtä, vaan se etsii väliinpuotoajia ja niitä asioita, joihin yhteiskunnan apu ei yllä. Diakoniatyön moninaisuus on rikkaus. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 7–8.)

Hyvinvoinnin edellytysten rakentamisessa on kysymys herkkäviritteisestä vastuunjaosta. Siinä määritellään yhteisöjen, yksilön, kolmannen sektorin ja julkisen sektorin rooleja. Hyvinvointivaltiolla onkin ollut moniarvoinen rooli. Hyvinvointivaltion vastuu kuului aluksi perheille ja yhteisöille, sitten kunnille ja valtiolle. Luterilaisen kirkon diakoniatyö muistuttaa kolmannen sektorin toimintaa. Työn ydinosaamisessa nähdään olevan neljä eri ulottuvuutta: Hengellisen työn osaaminen, diakonisen asiakastyön osaami-

nen, kirkon organisaatio- ja kehittämisosaaminen ja yhteisöllinen sekä yhteiskunnallinen osaaminen. Työn ytimessä ovat ihmiset ja yhteisöt joiden parissa toimitaan. Käytännön työssä diakoniatyöntekijä pyrkii kokonaisvaltaiseen ja yksilölliseen kohtaamiseen. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 12,40.)

Diakoniatyöntekijät kuuntelevat, rohkaisevat, neuvovat, ohjaavat ja puolustavat asiakkaidensa oikeuksia. Läsnäololla diakoniatyöntekijä välittää kunnioitusta, ihmisarvoa ja tasa-arvoa. Työn erityinen vahvuus on ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen sekä hänen näkemisensä asiakirjojen ja ongelmien takaa. Työn yksi keskeinen piirre on se, että työntekijä ei anna ratkaisuja valmiina, vaan niitä etsitään asiakkaan kanssa yhdessä. Diakoniatyön eräs keskeinen piirre on myös välittää toivoa, joka nousee esiin kristillisyydestä. Monesti toivon välittäminen voi olla konkreettista auttamista. Hengellisyys ei ole itsetarkoitus, vaan se otetaan esille asiakkaan niin halutessa. Kristillisyyttä näkyy myös tavassa, jolla diakoniatyöntekijä kohtaa asiakkaansa. Kristus on nähtävissä jokaisessa asiakkaassa ja hänen rakkautensa kuuluu kaikille. Tämä luo perustuksen kunnioitukselle ja ihmisarvolle. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 40–42.)

4.2 Vapaakirkko ja Vapaakirkon diakoniatyö

Vapaakirkko on Suomessa syntynyt herätysliike. Vapaakirkko on vaikuttanut Suomessa jo yli 120 vuotta. Luterilaisen kirkon piiristä itsenäistynyt kirkkokunta on tänä päivänä jo sadan seurakunnan kokoinen. Erilaiset lähetys- ja kehitysprojektit ovat osa Vapaakirkkoa ja ne ulottuvat eri puolille maailmaa. Vapaakirkko korostaa jokaisen henkilökohtaista uskoa Jumalaan, joka nähdään elämänpituisena prosessina. (Suomen Vapaakirkko i.a.)

Vapaakirkko on taloudellisesti ja hallinnollisesti riippumaton seurakunta. Talous perustuu pääasiassa vapaaehtoisesta antamisesta. Suomen Vapaakirkko kuuluu kansainväliseen vapaakirkko perheeseen. Varsinaiset seurakunnan jäsenet voivat äänestää seurakunnan päättävissä kokouksissa. Varsinaiset jäsenet ovat aktiivisia seurakuntalaisia, jotka ovat vähintään 15 vuotta vanhoja. Vapaakirkon asioista päätetään Vapaakirkon vuosikokouksessa. Tähän seurakunnat valitsevat omat edustajansa. Vapaakirkolla on

hallitus, jonka tarkoituksena on pitää huolta kirkon työmuodoista, omaisuudesta ja toiminnasta. (Urhonen 2011, 6–7.)

Vapaakirkossa pääosassa ovat seurakunnat. Seurakunnissa vapaakirkollisuus jalkautuu seurakuntalaisten elämänmenon keskelle. Seurakuntien koko vaihtelee parin pienryhmän kokoisesta aina tuhanteen jäseneseen saakka. Vapaakirkollisuus korostaa jokaisen henkilökohtaista uskoa Kristukseen ja halua elää hänen seuraajanaan. Vapaakirkollisuuden on aina kuulunut toiminta kristillisen vakaumuksen puolesta. Tämä merkitsee vaikuttamista yhteiskuntaan ja ympäristöömme. Vapaakirkollisuus ei halua olla pelkästään herätyskristillisyyden liike, jossa mielenkiinto lähimmäisiin perustuu vain heidän uskonratkaisuistaan. Vapaakirkko tekee paljon yhteistyötä muiden kristillisten yhteisöiden kanssa. Alun perinkin vapaakirkossa tunnettu ”allianssihenkisyyttä” piirre on edelleen vahva. (Suomen Vapaakirkko i.a)

Diakonia on ollut esillä Vapaakirkossa koko sen historian ajan. Tämän vuosituhannen vaihteessa sen merkitys on yhä entisestään kasvanut. Köyhyys ja syrjäytyminen ovat nostaneet esille kysymyksen vapaakirkon diakoniatyöstä. Vapaakirkossa on pyritty tekemään paljon työtä diakoniatyön tarpeen selvittämiseksi ja keinoille vastata siihen. Vapaakirkossa seurakuntien koko vaihtelee hyvinkin paljon, joka vaikuttaa myös diakoniatyöhön. Isommilla seurakunnilla on paremmat mahdollisuudet vastata seurakuntalaisten tarpeisiin. Seurakunnan koolla on myös merkitystä diakoniatyön kannalta. Seurakunnissa ei välttämättä ole palkattua diakoniatyöntekijää mutta silti ne tekevät diakoniatyötä. Tämä onkin herättänyt mielenkiintoisen kysymyksen siitä ketkä työtä tekevät ja kuka määrittelee sen diakoniatyöksi. (Räty & Räty 1999, 17–24.)

Suurimmissa osissa seurakuntaa diakoniasta vastaavat seurakuntalaiset itse. Osassa diakoniatyössä on myös mukana pappi tai saarnaaja. Monilla diakoniatyötä tekevillä ei ollut varsinaista koulusta itse diakoniatyöhön. Vaikka diakoniatyötä on tehty Vapaakirkon olemassa olo ajan, se ei ole saanut varsinaista seurakuntaviran vakiintunutta asemaa. Osittain tämä johtune työhön liittyvästä vapaaehtoisuuden leimasta. Monet seurakuntalaiset katsovat myös auttamisen olevan itsestään selvyys ja lähimmäisen tehtävä. Se on siis osa kristityn elämää ja näin diakoniatyön sarkakin on hoitunut ikään kuin itsestään. (Räty & Räty 1999, 17–24.)

4.3 ViaDia ry ja ViaDia Pohjois-Savo ry

ViaDia ry on Vapaakirkon diakoniatyötä, joka toimii kristillisellä arvopohjalla. ViaDia ry:n laitoksia ja toimipisteitä on eri puolella Suomea. ViaDia ry:n tarkoituksena on palvella Jumalaa ja lähimmäisiä niin Suomessa kuin ulkomailla. Suomen Vapaakirkon diakoniatyö ja sosiaalialan järjestötyö on koottu valtakunnallisen kattojärjestön ViaDia ry:n alle. Nimi tarkoittaa ”diakonian kautta”. ViaDia ry on perustettu jo vuonna 1936 mutta ViaDia nimen se sai vasta vuonna 2007. ViaDia ry toimii yli sadan vapaaseurakunnan lähimmäistyössä. ViaDia ry:n työmuotoja ovat perinteisen lähimmäistyön lisäksi päihdeongelmallisille suunnatut päiväkeskukset, tukiasunnot, sekä lastensuojelun eri työmuodot. ViaDia ry:n eräs iso työmuoto on myös ruoka-apu sitä tarvitseville. Järjestö voi hakea myös rahoitusta erilaisiin hankkeisiin, joilla voidaan lievittää ihmisten hätää. ViaDia ry järjestää myös paljon erilaisia koulutuksia ja tapahtumia. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. a.)

ViaDia Pohjois-Savo ry:n tarkoituksena on lievittää aineellista, hengellistä ja henkistä hätää. Keskeisenä toiminta-ajatuksena on halu edistää päihteetöntä elämäntapaa ja elämänhallintaa. ViaDia Pohjois-Savo ry on perustettu vuonna 2009. Sen jäseniä ovat Kuopio, Siilinjärvi, Suonenjoki, Iisalmi ja Varkaus. Kuopiossa toimii lähimmäisen ruokailun lisäksi erilaisia työllisyyttä parantavia hankkeita. Pienemmillä paikkakunnilla toiminta on pääsääntöisesti ruoka-apua. Yhteistyökumppaneita ViaDia Pohjois-Savo ry:llä on Kuopion vankila, Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimisto, Kuopion seudun työvoimapalvelukeskus, Kuopion, Varkauden ja Iisalmen Työ- ja elinkeinotoimistot, ViaDia ry, Pohjois-Savon kuntien sosiaalitoimi, Niiralan kulma, Kuopion päihdepalvelusäätiö, Kuopion kaupungin työllistymisen yksikkö sekä Settlementti Puijola ry. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. a.)

4.4 Arjen taidot -hanke

Arjen taidot -hankkeen tarkoituksena on kehittää ja vakiinnuttaa toimintamuoto, jossa järjestetään vankilasta vapautuvien, yhdyskuntaseuraamusta suorittavien, rikostaustan omaavien tai muuten vaikeasti työllistyvien henkilöiden työhönohjausta. Tavoitteina hankkeella on myös tukea työelämään ja yhteiskuntaan sopeutumiseen tarvittavia taitoja

kuten viranomaisasioinnin opettelua. Hankkeeseen tulevat henkilöt ovat Työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaita työnhakijoina. Asiakasmäärä on keskimäärin 15 henkilöä vuodessa. Arjen taidot -hanketta toteutetaan viidessä eri Pohjois-Savon kunnassa: Kuopiossa, Varkaudessa, Siilinjärvellä, Suonenjoella ja Iisalmessa. Arjen taidot -hanke on alkanut vuonna 2009 ja jatkuu yhä edelleen. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. b.)

Hankkeen yksi tavoite on siinä mukana oleville opiskelupaikkojen järjestäminen, Pohjois-Savon teollisuudesta etsitään työharjoittelupaikkoja, rikostaustan tai muun syyn takia vaikeasti työllistyvien henkilöiden työllistyminen hankkeen kautta. Arjen taidot -hankkeen ohjaajana toimii ViaDia Pohjois-Savo ry:n toiminnanjohtaja yhteistyökumppaneiden tukemana. Pohjois-Savon ELY-keskus rahoittaa hanketta. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. b.)

Pohjois-Savon poliisi on tehnyt tutkimuksen, jossa se on verrannut poliisin tietojärjestelmässä olevia rikosilmoituksia niihin henkilöihin, jotka ovat mukana Arjen taidot -hankkeessa. Kaksitoista hankkeessa mukana olevaa henkilöä on antanut suostumuksensa tähän tutkimukseen. Kaikilla kahdellatoista henkilöllä on taustallaan kirjava rikostausta. Osalla tutkituista on taustallaan useita lieviä rikoksia ja osalla yksittäisiä törkeitä rikoksia. Tutkimuksen mukaan kahdeksalla henkilöllä kahdestatoista rikollisuus on vähentynyt. (Mauno 2012.)

Kolmella henkilöllä rikosten lukumäärä oli kasvanut. Kahdella henkilöllä rikosten määrä oli kasvanut, mutta rikokset olivat laadultaan lievempiä. Yhden henkilön kohdalla erityisen huomioitavaa on se, että hankkeen aikana hänellä ei ole ollut yhtään merkintää poliisin tietojärjestelmässä vaikka hänellä on taustallaan pitkä rikoshistoria. Vaikka otannan perusteella poliisi ei voi arvioida hankkeen yhteiskunnallisia vaikutuksia, voi se kuitenkin todeta, että yleisellä tasolla kohdehenkilöiden rikollisuus on vähentynyt. (Mauno 2012.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tutustuimme Harri Aivasen tekemään opinnäytetyöhön, joka käsitteli aihetta *Hengellinen tuki päihhteistä toivuttaessa*. Puhuttaessa päihderiippuvuuden selättämisestä, hengellisen tuen osuutta siihen on tutkittu hyvin vähän. Hengellisyys on ollut kuitenkin monelle päihderiippuvaiselle iso syy muutokseen. Aivanen pyysi henkilöitä, joilla on ollut päihderiippuvuus ja jotka ovat raitistuneet uskonnon avulla, kirjoittamaan hänelle asiaa nimettömänä. Tutkimuspyynnössä oli myös mahdollisuus luovuttaa yhteystietonsa, mikäli haluaisi myöhemmin osallistua mahdollisiin haastatteluihin. Aivanen sai yhteensä viisitoista vastausta tutkimuspyyntöönsä. Yhdeksässä näissä oli myös lisäksi yhteystiedot mahdollisia myöhempiä haastatteluja varten. Kirjeet olivat kirjoitettu hyvin paljon vaivaa nähden ja niiden tyylilajeissa löytyi suuriakin eroavaisuuksia. Toiset olivat kuvailleet elämäänsä hyvin tarkasti, kun taas toiset olivat keskittyneet enemmän suuriin linjoihin. Kirjeet olivat laajuudeltaan 1-5 sivun mittaisia. (Aivanen 2003, 20–22.)

Kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat kirjoittaneet hengellisestä tuesta ja hengellisen tuen tuomasta kokemuksesta raitistumisen yhteydessä. Käsite hengellisyys oli ymmärretty kirjoituksissa hyvinkin laajasti. Kirjeet muodostivat perustan sille, miten raitistuneet ihmiset olivat hengellisyyden kokeneet. Monet tutkimukseen osallistuneista henkilöistä olivat saaneet tukea hengellisyyteen joltakin ryhmältä. Henkilöt olivatkin osallistuneet aktiivisesti AA:n tai seurakunnan toimintaan. Toinen tuen muoto oli ollut kahdenkeskinen keskustelu ja lohduttaminen. Myös Raamatun lukeminen, hengellisen musiikin kuuntelu ja mietiskely oli koettu hengelliseksi tueksi. Yhteisöllinen tuki pitivät sisällään palaverit, piirit, leirit, retket, jumalanpalvelukset, muut hengelliset kokoontumiset sekä vapaaehtoistyön. Olennaista yhteisöissä olemisessa oli tunne osallisuudesta yhteisön toimintaan. Osallisuuden kokemus yhteisöistä näyttäytyi kirjoituksissa useasti. (Aivanen 2003, 23–26.)

Valitsimme juuri kyseisen tutkimuksen, koska se osaltaan sivuaa myös omaa tutkimustamme. ViaDia ry on kristillinen yhdistys, jonka asiakkaista monella on hengellinen tausta. Haastateltavistamme myös osa kertoi sen olevan erityisen tärkeää heille. Osa haastateltavistamme oli kokenut raitistumisen juuri uskoon tulon kautta. He myös kokivat vahvaa yhteisöllisyyden tunnetta. Halu olla osana seurakunnan toimintaa oli vahva-

na monella. Myös niillä vastaajilla, jotka eivät kokeneet uskontoa erityisen merkittäväksi raitistumisessa ja siihen pyrkimisessä, nousi ViaDia ry:n yhteisöllisyys esille. Tunne osallisuudesta oli merkittävä kaikilla vastaajista.

Ari Siekkisen tekemä pro gradu -tutkielma käsittelee vankilasta vapautuneiden ja vapautuvien elämänhallintaa sekä selviytymiskeinoja. Tutkimus perustuu Kris-järjestön antamaan vertaistukeen ja sen vaikutukseen jäsenissään. Tutkimus on toteutettu käyttämällä teemahaastattelua. Tutkimus on jaettu seitsemään eri teema-alueeseen, jotka olivat arkielämän sujuminen, Kris-järjestöön kuuluvien jaksaminen ja motivaatio, asuminen, työ ja opiskelu, ihmissuhteet, suhde päihteisiin sekä nykyinen että mennyt suhde, sekä viimeisenä teemana vapaa-aika ja ihmissuhteet. Kaikki haastateltavat kuuluivat Kris-Tampere järjestöön. Yhteensä haastateltavia oli viisi, iältään 35–50-vuotiaita mieshenkilöitä. Tutkimuksen tarkoituksena oli nimenomaan selvittää haastateltavien elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja. Haastattelut nauhoitettiin ja tämä jälkeen tutkija litteroi ne. (Siekinen 2008, 3.)

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia oli, että kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä elämäänsä. Heidän arkensa oli rakentunut päihteettömän ja rikoksettoman elämäntavan ympärille. Jaksamiseen ja motivaatioon oli vaikuttanut suuresti Kris sekä säännölliset käynnit AA:ssa tai NA:ssa. Vertaistuen rooli oli korostunut kaikilla vastaajilla. Samoin läheisten antama tuki. Krisin antama tuki oli tuonut vastaajille uskoa ja toivoa sekä erilaisia keinoja pärjätä yhteiskunnassa. Jäsenet olivat sitoutuneet päihteettömään ja rikoksettomaan elämäntapaan. Vertaistuen avulla haastateltavat olivat pystyneet parantamaan elämänlaatuaan ja elinolosuhteitaan. (Siekinen 2008, 40–42.)

Valitsimme kyseisen tutkimuksen, koska se sivuaa hyvin läheisesti myös omaa tutkimusaihettamme. Tutkimuksessamme vertaistuki nousi myös esille ja erityisesti sen tuoma turvallisuus. Tutkimus oli toteutettu oman tutkimuksen kanssa hyvin samantyyliisesti. Lisäksi eräs sen keskeisistä tutkimusongelmista oli arjessa selviytyminen.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusongelma

Meidän tutkimusongelmamme on vähän kartoitettu, itse asiassa tutkimaton aihe, koska Arjen taidot -hanke on alkanut vasta kolme vuotta sitten. Hankkeen vaikutusten selvittämiselle on ollut tarvetta. Emme myöskään voi ennalta arvata, onko hankkeesta ollut henkilöille hyötyä vai ei, joten vastaukset voivat hyvinkin olla erisuuntaisia. Arjen taidot -hanke myös halutaan kytkeä laajempaan kontekstiin, eli ViaDia ry:n ja siten Vaapaakirkon toimintaan. Hankkeen vaikutuksilla on merkitystä myös hankkeen jatkumiselle.

Tutkimuksen ydin on tutkimusongelma, joka vaikuttaa osaltaan kaikkiin tutkimuksessa tehtyihin valintoihin. Tutkimuksen tavoitteet vaikuttavat siis siihen, mitä tutkimusmenetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi käytetään. (Puusa 2011, 130.) Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää miten Arjen taidot -hanke on vaikuttanut hankkeessa mukana olevien henkilöiden elämään? Tutkimuksen päämielenkiinto kohdistuu haastateltavien itse kertomiin kokemuksiin Arjen taidot -hankkeen mahdollisista vaikutuksista heidän elämänsä eri osa-alueisiin. Tutkimuskysymykset olemme rajanneet yhteen pääkysymyksen ja neljään alakysymykseen. Tutkimuskysymykset ovat:

- Miten Arjen taidot -hanke on vaikuttanut hankkeessa mukana olevien henkilöiden elämään?
 - Miten Arjen taidot -hanke on vaikuttanut haastateltavien rikolliseen käyttäytymiseen?
 - Miten Arjen taidot -hanke on vaikuttanut haastateltavien elämän eri osa-alueisiin
 - Millaisia ovat haastateltavien kokemukset Arjen taidot -hankkeesta?
 - Mitkä tekijät Arjen taidot -hankkeessa ovat vaikuttaneet eniten muutokseen?

6.2 Tutkimusympäristö ja kohderyhmä

Tutkimusympäristönämme toimi ViaDia Pohjois-Savon ry:n Kuopion toimintapiste. ViaDia Pohjois-Savo ry on hengellinen yhdistys, joka kuuluu Suomen Vapaakirkon alaisuuteen. Tutkimuksemme kohderyhmänä olivat Arjen taidot -hankkeessa mukana olevat tai olleet asiakkaat, yhteensä viisi henkilöä. Heillä oli taustallaan päihdeongelmia, sekä kaikilla heillä oli myös jonkinlainen rikostausta. Arjen taidot -hankkeen tarkoituksena on kehittää ja vakiinnuttaa toimintamuoto, jossa järjestetään vankilasta vapautuvien, yhdyskuntaseuraamusta suorittavien, rikostaustan tai muuten vaikeasti työllistyvien henkilöiden työtönohjausta. Hankkeeseen tulevat henkilöt ovat Työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaita. Asiakasmäärä on keskimäärin 15 henkilöä vuodessa. Tavoitteina hankkeella on tukea työelämään ja yhteiskuntaan sopeutumiseen tarvittavia taitoja kuten viranomaisasioinnin opettelu. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. b.)

Hankkeen tavoitteena on järjestää opiskelu- ja työharjoittelupaikkoja rikostaustan tai muun syyn takia vaikeasti työllistyville. Arjen taidot -hankkeen ohjaajana toimii ViaDia Pohjois-Savo ry:n toiminnanjohtaja yhteistyökumppaneiden tukemana. Pohjois-Savon ELY-keskus rahoittaa hanketta. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. b.)

6.3 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Laadulliselle tutkimukselle löytyy suhteessa määrälliseen tutkimukseen ainakin 34 eri määritelmää. Määritelmien suuri määrä kertonee laadullisen tutkimuksen monenlaisista ja osittain kyseenalaisista käsityksistä. Laadullisen tutkimuksen määritettä on käsitelty myös supistamalla se muutamiksi aineistonkeruumenetelmiksi. Yleisimmät niistä ovat osallistuva havainnointi, syvähaastattelu ja kirjallisen aineiston analyysi. Suomalaisessa laadullisen tutkimuksen oppaissa esiintyy usein termit laadullinen, kvalitatiivinen, ihmistieteellinen, pehmeä, ymmärtävä ja tulkinnallinen tutkimus. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 8–13.)

Valitsimme laadullisen tutkimuksen koska koimme sen parhaaksi tavaksi lähteä selvittämään tutkimusongelmaamme. Mielestämme laadullinen tutkimus tuki parhaiten juuri tämän tyyppisen tutkimuksen tekoa. Laadullisella tutkimuksella mahdollistimme parhai-

ten sen, että juuri tutkimuksemme kohderyhmän ääni pääsee kuuluviin. Halusimme ymmärtää laadullisen tutkimuksen avulla kohderyhmämme kokemuksia. Meille tutkijoille tutkimus oli jo lähtökohtana eettinen kysymys, koska aihe on arka ja koskettaa ihmisen henkilökohtaista elämää.

Laadullinen tutkimus voidaan melko pitkälle rinnastaa sisällönanalyysiin. Laadullisen tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus ovat nopeasti ajateltuna selkeitä. Kuitenkin alan kirjallisuudesta löytyy erilaisia tapoja suhtautua laadulliseen tutkimukseen. Laadullinen tutkimus on melko tinkimätön, suhde on vain hieman erilainen eri perinteissä. Toisissa perinteissä tutkimuksen eettisyys on tekninen ongelma, jossa tutkimuksen eettisyys tulee huomioiduksi tutkimuseettisissä määräyksissä. Toisissa taas jo eettisyys on jo tutkimusta ohjaava lähtökohta, kuten meidän tutkimuksessammekin. Kaikissa perinteissä ollaan kuitenkin yhtä mieltä siitä, että tutkimuksen luotettavuus on tutkimuksen raportoinnissa keskeisin kysymys. Näin ollen olemmekin halunneet kiinnittää huomiota raportointimme eettisyyteen ja selkeyteen. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 12–14.)

6.4 Aineiston keruu ja analysointi

6.4.1 Teemahaastattelu

Metodin valinnan tulisi pohjautua sen soveltuvuuteen kyseisen ongelman ratkaisussa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34). Valitsimme opinnäytetyömme pääongelmaa selvittämään teemahaastattelun, jolla arvioimme saavamme parhaan mahdollisen tiedon suhteutettuna haastatteluiden määrään. Haastattelu valitaan tutkimusmenetelmäksi usein, jos kyseessä on vähän kartoitettu aihe ja tutkijan on vaikea etukäteen tietää vastausten suuntia ja silloin, jos haastattelut halutaan sijoittaa laajempiin konteksteihin. Silloin, kun jo valmiiksi tiedetään, että aihe tuottaa moniin suuntiin viittaavia vastauksia tai vastauksia halutaan selvittää tai halutaan syventää saatuja tietoja, valitaan menetelmäksi haastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.)

Teemahaastattelua käytettäessä on suunnitteluvaiheen tärkeimpiä tehtäviä haastattelu-teemojen suunnittelu. Luokkien muodostamisen kriteerit ovat yhteydessä tutkimustehävään, aineiston laatuun ja tutkijan omaan teoreettiseen tietämykseen ja kykyyn käyttää

tietoa. Haastattelurunkoa laadittaessa ei laadita yksityiskohtaista kysymysluetteloja vaan teema-alueita. Haastattelutilanteessa teema-alueet tarkennetaan kysymyksillä ja teema-haastattelulle ominaista on, että myös tutkittava toimii tarkentajana. Tutkijan valitsemien teema-alueiden tulisi olla niin väljiä, että tutkittavan ilmiön moninaisuus paljastuisi mahdollisimman hyvin. Teemahaastattelussa haastattelijan edellytetään pidättäytyvän omista kommentistaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66–67, 102.) Yksi haastavimmista tutkimuksen osista oli rakentaa teemahaastattelurunkoa ja jouduimme usein palaamaan kysymykseen, mikä on tutkimusongelmamme? Mitä haluamme selvittää ja miten saisimme sen selville? Haastatteluteemojen valinta karsiutui lopulta neljään pääteemaan, elämän ydinalueisiin: arjen sujuvuuteen, sosiaalisiin suhteisiin, taloudelliseen toimeentuloon sekä tulevaisuuteen (LIITE).

Haastattelua suunniteltaessa ja esihaastattelujen yhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota kommunikointiin; sanojen sivumerkitykset ovat erilaisia eri ihmisillä, murteet, yhteiskuntaluokat ja sanonnat vaikuttavat ja ovat joka puolella erilaisia tulkittavissa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48–49, 53.) Halusimme tutkimuksellamme saada aidon tiedon siitä, miten hanke on vaikuttanut mukana olleiden ihmisten elämään. Teemojen avulla saimme haastateltavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelun etuna oli myös, että pystyimme varmistumaan siitä, että ymmärsimme asiat oikein jos haastateltavat käyttivät murretta tai ”alamaailman slangia”.

Haastattelutilanteet muodostuvat suorasta kielellisestä vuorovaikutuksesta, ja näin ollen tiedonhankintaa voi suunnata itse haastattelu-tilanteessa. Haastattelutilanteissamme olimme kaikki tutkijat paikalla yhteistyökumppanimme kehotuksesta. Vastuumme oli jaettu niin, että yksi seuraa, että tallennin on päällä ja nauhoittaa, yksi tekee muistiinpanoja ja yksi haastattelee. Pystyimme esittämään lisäkysymyksiä, jos huomasimme päähaastattelijan esimerkiksi unohtaneen jotain. Ei-kielelliset vihjeet ovat tärkeitä ja auttavat ymmärtämään vastauksia, joskus jopa merkityksiäkin. Haastatteluissa korostetaan sitä, että ihminen nähdään tutkimustilanteessa subjektina. Hänen on saatava tuoda itseään koskevia asioita esille mahdollisimman vapaasti, hän on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.)

Haastateltavat olivat tutkimustilanteessamme subjekteja. Heiltä itseltään saimme parhaan mahdollisen tiedon heitä itseään koskevista asioista. Emme olleet rajanneet tarkko-

ja kysymyksiä, vaan teemahaastattelun avulla annoimme raamit joiden sisälle haastattelutavat rakensivat omat merkityksensä. Haastattelut tehtiin kevään ja kesän 2012 aikana, haastateltavia oli yhteensä viisi henkilöä. Kohderyhmä koostui yhdestä naisesta ja neljästä miehestä. Haastattelujen kestot vaihtelivat 20 minuutista yhteen tuntiin.

Haastattelulla voidaan pyytää mielipiteiden perusteluja tai käyttää lisäkysymyksiä. Jokainen haastattelutilanne oli yksilöllinen ja osa haastateltavista toi esille nopeasti koko elämäntarinansa. Meidän tehtävämme haastattelijoina oli palauttaa haastattelu etenevään teemojen mukaisesti. Osa haastateltavista vastasi vähäsanaisesti, jolloin lisäkysymyksille ja tarkennuksille oli tarvetta. Haastattelua käytetään myös silloin, kun kyseessä on arka ja vaikea aihe. Joidenkin mielestä kyselylomakkeet ovat arkaluonteisiin aiheisiin parempi tiedonkeruumenetelmä, koska silloin vastaajat voivat pysyä anonyymeina. Mielestämme lomakkeiden kanssa epävarmaksi olisi jäänyt materiaalin määrä ja ehken merkityksetkin, aikataulutuksenkin puolesta näimme parempana vaihtoehtona teemahaastattelun. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.)

Mielestämme teemahaastattelu oli parempi vaihtoehto kuin lomakkeet, koska haastattelutilanteessa pystyimme aistimaan haastateltavan tuntemuksia ja saimme litteroitavan aineiston heti itsellemme. Rikollisuus ja sen taustat voivat olla arka aihe niin haastateltaville kuin myös meille haastattelijoillemme. Tämän vuoksi koimme tärkeänä, että haastattelutilanteiden jälkeen pääsimme keskenämme purkamaan ollutta haastattelutilannetta välittömästi. Näin seuraava haastattelu pystyi alkamaan ”puhtaalta pöydältä” ja helpotti keskittymistä tulevaan haastatteluun.

6.4.2 Sisällön analyysi

Tutkimuksemme haastattelut analysoimme sisällön analyysiä menetelmänä käyttäen. Tavoitteena sisällön analyysissä on saada tutkimuksessa käytettävä aineisto selkeään kokonaisuuteen ja kuvata sen sisältöä. Tästä kokonaisuudesta saadaan aineiston sisältämä tieto nousemaan tarkemmin esille. Aineiston selkeyttäminen lisää sen sisältämää tietoa ja auttaa tutkijaa havainnoimaan ne paremmin. Selkeytetystä ja pelkistetystä aineistosta tutkija pystyy tekemään johtopäätöksiä ja vastamaan tutkimuskysymyksiin tutkimastaan ilmiöstä. Keinona sisällön analyysi antaa mahdollisuuden tulkita käytettä-

vää aineistoa tutkimustuloksia varten. Sisällön analyysissä tutkijan on tärkeää tulkita aineistoa uskottavasti ja totuudenmukaisesti sekä pystyä perustelemaan tutkimuksessaan tekemiään ratkaisuja. (Alasuutari 2011, 38; Eskola & Suoranta 1998, 186; Puusa 2011, 117–118.)

Olimme nauhoittaneet kaikki haastattelut ääninauhureille. Ensivaikutelman muodostuminen tutkimuksemme aineistosta alkoi jo haastattelutilanteissa (Puusa 2011, 120). Pian haastattelutilanteiden jälkeen aloimme käydä läpi haastattelunauhoituksia. Haastatteluiden purkamisen toteutimme niin, että kuuntelimme kunkin haastattelun läpi, samalla palautellen mieleen haastattelutilanteen ja siinä tehdyt huomiot ja havainnot. Toisella kuuntelu kerralla litteroimme haastattelut kirjoittamalla ne tekstimuodoksi. Kaikkiaan tekstiä litteroiduista haastatteluista tuli noin viisikymmentä sivua.

Aineistoa käsittelimme teemoittain teemahaastattelun mukaisesti. Jokaisesta teemasta koottiin käsin tehty taulukko, josta tuli esille kunkin haastateltavan vastaukset tiettyyn kysymykseen. Taulukot teimme itseämme varten, työskentelyä helpottaaksemme, jokainen henkilökohtaisella tavallaan. Osa meistä käytti myös värikoodeja aineiston purkua tehdessä. Tämä auttoi meitä löytämään tutkimuskysymykseen vastauksia. Vastauksista pyrimme löytämään yhteneväisyyksiä, mutta myös mahdollisia poikkeamia. Lopuksi näistä vastauksista rakensimme kokonaisuuksia. Laadullisen tutkimuksen aineistolähtöisessä analyysissä erotellaan käytettävästä aineistosta ne teemat, jotka ovat tutkimuksen tavoitteiden kannalta merkityksellisiä (Kiviniemi 2001, 68). Tutkimusprosessissa teemojen käsittely vaiheelle on hyvä varata riittävästi aikaa. Teemat tulee käydä läpi useamman kerran, jotta kaikki tutkimusongelman kannalta merkittävät huomiot saadaan tarkasteluun. Tutkimusprosessissa tämä vaihe auttaa löytämään teemojen rakenteet ja eri teemojen väliset yhteydet. (Puusa 2011, 121.)

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja laatu

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten ja väitteiden luotettavuutta. Reliabiliteetti kertoo sen, että johtuuko tutkimustulos sattumasta vai onko tulokset mahdollista riippumattomasti toistaa. Luotettava tutkimus on tehty niin, että alkuperäisen tutkimuksen edellytyksin toistettuna, tutkimus antaa saman tuloksen eli on reliabeli. Validiteetti

ilmaisee miten hyvin tutkimuksessa käytetty tutkimusmenetelmä mittaa sitä tutkittavan ilmiön ominaisuutta, mitä on tarkoituskin mitata. Validiteetti on hyvä silloin, kun kohderyhmä ja asetetut kysymykset ovat oikeat. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita, aineiston tuottamisesta tulosten tulkintaan. Tutkijan on kyettävä perustelemaan tulkintansa ja sen mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231 – 233.)

Tutkimuksen laadukkuutta voidaan tavoitella etukäteen sillä, että tehdään hyvä haastattelurunko; pohditaan miten haastattelun teemoja voidaan syventää ja mitä voivat olla vaihtoehtoiset lisäkysymykset. Laadukkuutta voi lisätä käymällä haastattelut läpi jo haastatteluvaiheessa. Haastatteluvaiheen aikana laatua voi parantaa pitämällä huolta teknisestä välineistöstä. Tallentamiseen tarkoitettu materiaali, meidän tutkimuksessamme erityisesti nauhuri, tulisi olla kunnossa. On huolehdittava myös siitä, että esimerkiksi sähköä on tarjolla, patterit ovat täynnä tai varapatterit ovat mukana. Mikrofonin toimivuudesta sekä kuuluvuudesta on tärkeä olla perillä. Säädot on oltava kohdallaan ja nauhuriin tulee mahtua tarvittava haastattelumateriaali. Uskottavuutta ei luo puoliksi tallennettu haastattelu. Laadun takeena on myös, että tarvittavat paperit ovat mukana, eli haastattelurunko ja muistiinpanovälineet, johon voi kirjoittaa ylös huomioita ja tunnelmia. Haastattelupäiväkirjanpito on myös oiva tapa pitää yllä haastattelujen antia, haastattelupäiväkirja voi olla apuna myöhemmässä tulkinnassa. Nopea litterointi edistää laatua, haastattelutilanteiden jälkeen asia on tuoreessa muistissa, jolloin se on parasta siirtää kirjalliseen muotoon. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184.)

Tutkimuksessamme teimme haastattelurungon etukäteen ja pohdimme yhdessä mahdollisia lisäkysymyksiä. Lisäkysymysten pohdinta oli hyödyllistä, mutta realistisen kuvan haastattelutilanteista saimme vasta itse haastattelutilanteessa ja jokainen haastattelu oli yksilöllinen. Kävimme jokaisen haastattelun läpi nopeasti haastattelun jälkeen ennen kuin aloitimme seuraavan haastattelun. Tällä tavoin saimme purettua omaa tunnelatausamme haastattelua kohtaan sekä tavallaan suljettua edellisen haastattelun niin, että pysyimme keskittymään uuteen ”puhtaalta pöydältä”. Tekninen välineistömme oli kunnossa jokaisella haastattelukerralla; olimme tyhjentäneet tallentimen muistin, että haastattelut mahtuvat tallentumaan, testasimme äänen käytön ja kuuluvuuden kotona ennen haastatteluja ja meillä oli mukana paristoja, jos tallentimesta sattuisi loppumaan virta. Yh-

teensä haastattelutilanteissa meillä oli kolme nauhuria, jotka olivat päällä. Meitä oli haastattelutilanteessa kolme tutkijaa paikalla ja vastuumme oli jaettu niin, että yksi seuraava, että tallennin on päällä ja nauhoittaa, yksi tekee muistiinpanoja ja yksi haastattelee. Laatu edisti myös se, että pystyimme esittämään lisäkysymyksiä, jos huomasimme päähaastattelijan esimerkiksi unohtaneen jotain. Ryhmän tuki auttoi myös siinä, että ainakin yhdellä oli aina mukana teemahaastattelurunko. Emme litteroineet aineistoa välittömästi haastatteluiden jälkeen ja olemme samaa mieltä, että aineiston nopea litterointi olisi ollut hyödyllistä, mutta emme usko sen heikentäneen laatua, koska haastateluaineistomme on muuttumaton ja muistiinpanomme auttoivat meitä myöhemminkin. Myös kohderyhmäläistemme määrä oli pieni, jolloin haastateltavat ja haastattelutilanteet on ollut helppoa muistaa.

Uskomme, että tutkimuksemme on reliaaabeli, koska haastateltaviemme kokemukset hankkeesta ovat täysin heidän omiaan. Sama tutkimus toistettaessa antaisi saman tuloksen, koska tutkimme koettuja asioita. Tulos voisi olla eri, jos haastateltavat kieltäisivät edelliset koetut kokemuksensa. Haastateltavamme olivat haastattelutilanteissa vapautuneita ja avoimia ja kertoivat hyvinkin suorasanaisesti mielipiteitään. Ei ole syytä uskoa, että haastattelutilanteissa olisi ollut mitään mikä olisi saanut haastateltavat esimerkiksi valehtelemaan. Haastateltavat jättivät kertomatta sen mitä eivät halunneet julki tuoda, joten reliaaabeliutta voisi heikentää se, jos he toistettavuuden näkökulmasta kertoisivat toisen haastattellessa jotain mitä he eivät meille kertoneet. Validius on mielestämme ollut hyvä, koska kohderyhmämme ja kysymyksemme ovat kohdanneet toisensa. Tutkimusmenetelmämme on vastannut niihin ominaisuuksiin joita olemme pyrkineet selvittämään.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Arjen sujuvuus

Haastattelimme viittä Arjen taidot -hankkeessa mukana olevaa tai ollutta. Arjen sujuvuus -teemalla pyrimme selvittämään, miten Arjen taidot -hanke on vaikuttanut haasta-

teltavien arjen sujuvuuteen. Arjen sujuvuuteen tässä tutkimuksessa sisällytimme sen, mistä haastateltavien arki koostuu, kuten ruoan laitton, vuorokausirytmien ja omien käytännön asioiden hoitamisen. Tämän teeman alla tutkimme myös Arjen taidot -hankkeen mahdollisia vaikutuksia haastateltavien fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan ja toimintakykyyn.

Haastateltavat toivat esille omaan arkeen kuuluvaksi ViaDia ry:llä käymisen. ViaDia ry:llä arkisin oleminen on tuonut sisältöä ja monipuolisuutta haastateltavien arkeen. Haastatteluista käy ilmi myös, että haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että arjessa on monenlaista tekemistä. Haastateltavat kertoivat Arjen taidot -hankkeen myötä saaneensa säännöllisyyttä omaan elämäänsä. Säännöllisyydellä haastateltavat tarkoittivat vuorokausirytmien paranemista sekä työaikojen noudattamista.

H4: Silleen aamulla ei oo enää niin hirveitä vaikeuksia herätä. Olen erittäin aamu uninen, ollut aina.

H2: Sitte on tullu se säännöllisyys tai elämänrytmi, että on säännölliset heräämiset, on työajat, töissä käynti ja muuta tämmöstä. Ei entiseen elämään verrattuna niitä ollu.

Tutkimukseemme osallistuneet henkilöt toivat esille, ettei itsestä eikä omasta terveydestä huolehtimisessa olisi tapahtunut muutoksia Arjen taidot -hankkeen myötä.

Tutkimuksemme haastateltavista yksi kertoi hankkeen myötä alkaneensa huolehtia enemmän omista käytännön asioistaan, kuten eri virastoissa käynneistä. Haastateltava kertoi, ettei aikaisemmin välittänyt velvollisuuksista, ja nyt omien asioiden hoitaminen eri virastoissa on pitänyt kokonaan opetella.

H3: Piu paut huiteli menemään. Ei sitä välittäny mistään mitään niin kun. Mikä toisille oli normaalia, mulle se oli epänormaalii, koska en mä hoitanu mitään.

Kaikilla tutkimukseemme osallistuneilla henkilöillä on melko rankka päihdetausta. Haastateltavien päihteiden käyttö on esiintynyt alkoholin ja huumeiden käyttönä sekä alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttönä. Haastatteluissa ilmenee, että kaikilla tutkimukseemme haastateltavilla henkilöillä päihteiden käyttö on joko kokonaan loppunut tai vä-

hentynyt merkittävästi. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että yhden haastateltavan päih- teiden käytön vähenemiseen on vaikuttanut Arjen taidot -hankkeessa mukana oleminen. Teemahaastattelussa kysyimme haastateltavilta heidän psyykkisestä toimintakyvystään ja Arjen taidot -hankkeessa mukana jaksamisesta. Kaikki haastateltavat kokivat mieli- alansa vähintäänkin hyväksi. Haastateltavista yksi kertoi oman mielialansa parantuneen paljon, koska on Arjen taidot -hankkeen kautta saanut omaan elämäänsä lisää sisältöä. Haastateltavat kertoivat jaksavansa olla mukana hankkeessa ja selviytyvänsä omista työtehtävistään. Kaikki tutkimukseemme osallistuneista henkilöistä haluavat jatkaa Ar- jen taidot -hankkeessa mukana oloa.

H2:En minä oo minnekään täältä lähössä vielä, että kovastihan nuo halu- aa, että pyssyy täällä, niin mitäpä minä täältä lähtemmään. Hyvä itellä, – ja tosi hyvähän tässä on olla.

7.2 Sosiaaliset suhteet

Haastateltavista neljä kertoi, että heillä on perhettä ja he viettävät heidän kanssaan pal- jon aikaa. Yksi haastateltavista kertoi, että hänellä on muutamia sukulaisia, jotka ovat hänelle läheisiä. Neljällä haastateltavista oli lapsia. Kaikki heistä eivät olleet kuitenkaan heidän kanssaan hirveästi tekemisissä. Naimisissa tai parisuhteessa haastateltavista oli neljä. Kaikilla haastateltavilla oli ollut jonkinlainen tausta päihde ja rikollismaailmassa. ViaDia Pohjois-Savo ry ei ollut vaikuttanut kenenkään haastateltavan lähipiiriin.

H2:Nyt on tytön kautta päässy olemaan niinku ensimmäisen kerran, yrittäny olla sitä vanhempana ja issee ja muuta, että enhän minä silloin pentuna osannu. Poikien kanssa en ollu muuta ku kaveri ja silleen. Nyt on annettu mahdollisuus ja kyllä minä oon niinku nauttinu täysin siemauksin siitä.

Kolme vastaajista oli katkaissut välit entisiin päihde- ja rikosmaailman kavereihin ko- konaan. Kaksi vastaajaa kertoi näkevänsä noita kavereita aina silloin tällöin. Näistä vas- taajista toinen korosti juuri ViaDia ry:n ja hankkeen tärkeyttä niin sanottuna ajatusten vaikuttajana, joka oli saanut hänet ajattelemaan erilaisia vaihtoehtoja. Kaikilla vastaajil- la korostui erityisesti päihdeiden käytön lopettaminen vaikuttajana kaveripiiriin muutok- seen.

H2: Ja sillen mä lopettelin tätä rosvohommaa ja tossa alakulttuurissa olemista. Ja vaihtu kokonaan niinku ystäväpiiri, sosiaaliset nää, nää kaverit ja kaikki. Että jo tonne alakulttuurin porukoihin mennään niin en oo ollu missään yhteyksissä. Kyllähän niitä vastaan tulloo ja tulloo moikattua mutta muuten en oo tekemisissä niitten kanssa. Eläköön ne sitä ommoo elämänsä, mulla on oma. ”

ViaDia ry ja hengellisyys merkitsi kolmelle vastaajalle paljon. Kaksi vastaajaa ei kokenut sitä itselleen tärkeäksi. Nämä vastaajat kokivat silti, että ViaDia ry ja erityisesti siellä työskentely oli heille tärkeä paikka. He korostivat ViaDia ry:n tärkeyttä työympäristönä. Kaikki vastaajista kokivat työporukan Vapaakirkolla tärkeäksi. Vastaajista kaksi kertoi näkevänsä työkavereitaan myös joskus vapaa-ajallaan. Vastaajista yksi kertoi ViaDia ry:n ja Arjen taidot -hankkeen vaikuttaneen myös hänen ajatuksiin vapaa-ajasta.

Kaikille vastaajista ViaDia Pohjois-Savon ry:n toimipiste oli selvästi tärkeä paikka. Osa haastateltavista korosti, että erilaiset ihmiset olivat opettaneet heille myös paljon. Kaksi vastaajaa kertoi tämän vaikuttaneen heidän ajatuksiinsa ja olleen osatekijöitä päihteettömyyteen ja rikollismaailman jättämiseen. Varsinaisia ystävyys-suhteita kukaan heistä ei ollut hankkeesta saanut mutta uusia tuttavuuksia kylläkin.

7.3 Taloudellinen tilanne

Yhtenä teemana haastattelussamme oli taloudellinen tilanne. Halusimme selvittää elämän peruselementtejä ja toimeentulo on yksi tärkeä osa-alue ihmisen elämässä. Arjen taidot -hanke on vaikuttanut haastateltavien taloudelliseen tilanteeseen positiivisesti.

Kolme haastateltavista kertoi asuvansa vuokralla, yksi käy hankkeessa vankilasta käsin ja yhden haastateltavan kohdalla asumismuoto jää epäselväksi. Haastatteluissa ilmenee, että osan toimeentulo on huono, osa pärjää ja yhdellä toimeentulo on säilynyt ennallaan. Haastateltavat myös ovat tottuneet tulemaan vähällä toimeen.

H4: Ei kyllä se ihan ennallaan on. Mä oon tottunu aina tulemaan pienelläkin toimeen. Tällä tulee ihan hyvin toimeen.

ViaDia ry:n yksi tärkeä ja suuri toimintamuoto on ruoka-avustusten jakaminen sekä ruokailu päivittäin Kuopion Vapaakirkolla. Toiminnan vaikutus tulee selkeästi esille puhuttaessa huonosta taloudellisesta tilanteesta ja haastateltavilla konkreettisen avun arvostus on suuri. Arjen taidot -hankkeen vaikutukset toimeentuloon ovat selkeät.

H2: Kolmeen viikkoon 1200 joutus laittamaan autoon rahaa niin ei se nyt, hirveen loven se tekkee, mutta, ilman tätä täällä kirkolla olemista ja täällä töissä olemista niin ei se onnistus, en ois saanu ajokorttia ajettua en mitään, että. Se ruoka-apu on yksistään 500–600 kuussa mikä tulee täyteen, ku saapi noita ruokia, ettei tarvii käyvä kaupassa. Että ilman sitä niin ei varmaan, en ois selevinny näinkään pitkälle.

H4: mutta silleen kun täällä saa joka päivä lämpimän ruuan ja sit saa kotio vietyä ruokaa niin siitä tulee iso säästö.

Kaikilla haastateltavillamme oli jäänyt velkoja. Yhdellä on vain opintolaina, ei lainkaan huumevelkoja. Toiselle ”muutama satanen”(H2) on jäänyt rikolliselämästä velkaa. Yksi haastateltavista kertoi, että velat ovat ulosotossa, ja hän yrittää päästä velkajärjestelyyn, ja toinen haastateltava on juuri pääsemässä velkasaneeraukseen. Yksi haastateltavistamme kertoi kuinka velat ovat hyvin eri mittakaavassa vankilamaailmassa ja, että ei täysin voi olla varma onko jäänyt velkaa.

H2: Noo, periaatteessa ei. Käytännössä se on taas eri homma, kun tuo vankilamaailma ja muu, ku se on niin omasa, että ku siellä on ihan mahottomia nämä korot mitä lyyään ja kaikenlaista muuta mahdollista. Että omasta mielestä minä en oo velekaa, mutta jonkin toisen mielestä voin olla velekaa.

H4: Vuokrakämpä on, ulosotossa on saatanasti rahaa, minä oon aina perse auki, soppala maksaa osan minun vuokrasta, mitä jää asumistuen jälkeen ja lääkkeet onneksi, siis ainakin nuo lääkärin määräämät lääkkeet maksaa – – On niitä kertynyt siitä asti kun täytin 18:sta niin niitä on kerinnyt kertyä ihan hyvin, tuossa nyt syksyllä käydään täältä Peten avustuksella, yritettiin jo keväällä käydä mutta ne sano suoraan velkaneuvoja, että tulkaa syksyllä uudestaan, että on paremmat mahkut päästä velkajärjestelyyn, että yritetään saada minua tätä kautta myös sinne.

ViaDia ry:stä on koettu saatavan paljon taloudellista helpotusta niin ruoka-avustuksina kuin useina muinakin avustuksina. Työtoiminnan kautta saa päivittäisen tulon ja Arjen taidot –hanke on mahdollistanut ainakin yhdelle haastateltavista autokoulun ja mahdollisuuden suorittaa ammatillinen koulutus.

7.4 Tulevaisuus

Teemahaastattelumme viimeisen aiheen teemana oli tulevaisuus. Tällä teemalla pyrimme selvittämään millaisia vaikutuksia Arjen taidot -hankkeella on ollut haastateltavien tulevaisuuden kuviin ja siihen, millaiseksi haastateltavat kokevat oman tulevaisuutensa. Tulevaisuuden kuvia selvittäessämme kysyimme haastateltavilta millaisia odotuksia ja haaveita heillä on tulevaisuudeltaan? Tähän kysymykseen suurin osa haastateltavista kertoi elävänsä päivän kerrallaan.

H4: Päivä kerrallaan monta sellasta peräkkäin, ei viitti semmoista suunnitella kun on tottunut saamaan turpaansa, menee enemmän silleen päivä kerrallaan monta peräkkäin

Tutkimuksemme haastateltavista vain yksi kertoi meille tulevaisuuden haaveista ja odotuksista.

H5: No oishan se kiva joskus vaikka omistaa kesämökki ja asuntokin olla. Koira ois kiva, ihmissuhteet ois päällimmäisenä ja kondiksessa.

Tutkimuksessamme mukana olleet pohtivat omaa elämäntilannettaan vuoden kuluttua siitä näkökulmasta, että kaikki menisi suunnitelmien mukaan ja hyvin. Haastateltavista yksi osasi ajatella tämänlaista elämäntilannetta, jossa hän näki itsensä vuoden kuluttua ansiotyössä. Kaikki haastateltavista kuitenkin kokivat, että heille oli tullut ViaDia ry:n kautta lisää uskoa omaan tulevaisuuteensa. Yksi tutkimuksemme haastateltavista kertoi kin saaneensa Arjen taidot -hankkeen kautta, vertaistuen avulla uutta näkökykyä ja arvostusta omaan elämäntilanteeseensa. Eräs tutkimuksemme haastateltavista vastasi kysymykseemme, onko ViaDia ry:n kautta tullut lisää uskoa tulevaisuuteen, näin:

”Oh, kyllä tää antaa mahdollisuuksia hirmu paljon. Se on vaan itestään kiinni sitten miten sä käytät ne mahdollisuudet hyväkses. Tämä antaa niinkun ne raamit ja mahdollisuudet periaatteessa kaikelle tekemiselle, että itehän teet sitten sen lopun”(H2).

Lopuksi tutkimuksemme teemahaastattelussa haastateltavat arvioivat siitä näkökulmasta omaa elämäänsä, että he eivät olisi Arjen taidot -hankkeessa mukana. Tutkimuksemme haastateltavista kaksi arvioi, että jos he eivät olisi hankkeessa mukana, heidän elämänsä

olisi erilaista, mutta hyvää. Muut haastateltavat arvioivat oman elämäntilanteensa ilman Arjen taidot -hankkeessa mukana oloa huonommaksi kuin tämän hetkisen elämänsä.

H1: Jos en ois tässä hankkeessa, enkä ois uskossa niin minä olisin vankilassa tai todennäköisesti kuollut.

Haastateltavista kaksi tuo esille, että Arjen taidot -hanke oli tuonut suurimpia muutoksia omiin asenteisiin ja arvoihin. Toinen heistä kertoo, että suvaitsevaisuutta toisia ihmisiä kohtaan on tullut lisää. Itsekeskeisyys on jäänyt vähemmälle, ja muiden ihmisten auttaminen sekä huomioon ottaminen on lisääntynyt. Heistä toinen kokee, että asennemuutos nimenomaan oikeusjärjestelmää kohtaan on muuttunut.

8 TUTKIMUSTULOKSIEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Arjen taidot -hanke elämän monipuolistajana

Tutkimuksen tuloksista voidaan havaita, että haastateltavat kokevat ViaDia ry:llä työskentelyn tärkeäksi ja merkittäväksi osaksi heidän arkeaan. Vapaakirkolla työskentely on tuonut haastateltavien arkeen lisää sisältöä ja monipuolisuutta. Tuloksista käy ilmi, että osa tutkimukseen osallistuneista henkilöistä on saanut kiinni säännöllisestä vuorokausirytmistä Arjen taidot -hankkeen myötä. Siekkinen (2008) on tutkinut pro gradu – työssä vapautuvien ja vapautuneiden vankien elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja vertaistuen avulla. Tutkimuksessa selviää, että henkilöiden paremman elämänhallinnan tukeväksi tekijäksi on noussut merkittävässä osassa töissä käynti. (Siekkinen 2008, 65.) Ilman ViaDia ry:llä työskentelyä ja Arjen taidot -hanketta suurin osa tutkimuksemme osallistuneista henkilöistä olisi todennäköisesti toimeettomana. Tämä voi osaltaan johtaa henkilön turhautumiseen. Epätietoisuus omasta työtilanteesta ja toimeentulosta aiheuttavat henkilön omaan elämäntilanteeseen turhautumista, joka voi lisätä osaltaan rikoskäyttäytymistä. Tämänkaltaisten tilanteiden ehkäisemiseksi voidaan vaikuttaa esimerkiksi lyhytaikaisten työsuhteiden muuttamisella pidempiaikaisiksi. (Kivivuori 2008, 183–185.)

Tutkimustuloksista käy ilmi, ettei kukaan haastateltavista ole kokenut Arjen taidot -hankkeen kautta tulleen muutoksia fyysiseen terveyteen tai itsestä huolehtimiseen. Tutkimukseemme osallistuneista henkilöistä yksi kertoi kuitenkin alkaneensa hankkeen myötä huolehtimaan enemmän omista käytännön asioistaan, kuten eri virastoissa käyneistä. Haastateltava kertoi, ettei aikaisemmin välittänyt velvollisuuksista ja nyt omien asioiden hoitaminen eri virastoissa on pitänyt kokonaan opetella. Tuloksista voidaan päätellä, että tutkimukseemme osallistuneet henkilöt kokivat, että ovat pitäneet itsestään huolta jo ennen hankkeeseen mukaan tuloa. Tuloksesta, jossa Arjen taidot -hankkeen myötä tutkimukseen osallistunut henkilö on alkanut huolehtimaan omien käytännön asioidensa hoidosta, voidaan ajatella olevan seurausta vastuuntuntoisuuden ja itseensä luottamisen lisääntymisen myötä. Rikosseuraamusasiakkailta on hyvin yleisesti ongelmia ja haasteita selviytyä arkielämän vaatiman säännönmukaisuuden vaatimalla tavalla. Tämän vuoksi rikosseuraamusasiakkaat tarvitsevat erityisesti tukea arkielämän vaativien normien ja toimintamallien hallintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 21)

Keskeistä uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan vähentävästi rikoksia tehneiden henkilöiden päihdeongelmiin. Päihdeongelmia vähentämällä voidaan myös tukea henkilöiden selviytymistä yhteiskunnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 25.) Tutkimukseemme osallistuneet henkilöt tuovat avoimesti ja rohkeasti esille aikaisemman ja tämän hetkisen päihteidenkäytön tilanteen sekä lopettamiseen ja vähentämiseen johtaneet syyt. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että kaikkien tutkimukseemme osallistuneiden henkilöiden päihteiden käyttö on loppunut kokonaan tai vähentynyt merkittävästi. Haastateltavista yksi kertoi, että nimenomaan Arjen taidot -hankkeen myötä hänen päihteiden käyttönsä on vähentänyt. Havaintojemme perusteella voidaan ajatella, että päihteiden käytön vähenemiseen on vaikuttanut arjen mielekäs sisältö sekä ViaDia ry:n kautta saatu vahva vertaistuki. Vertaistuen kautta on luonnollista toipua, etenkin, jos henkilön oma sosiaalinen tukiverkosto toimii enemmän päihteitä lisäävänä tekijänä. Vertaistuki voi tarjota jatkuvamman tuen, kuin ammattilaisten tarjoamat hoitojärjestelmät ja päihdepalvelut. Yhteisön kautta vertaistuen avulla on merkittävä tuki arjen sujuvuuteen ja päihteiden käytön vähentämiseen (Kuusisto 2010, 170–216.)

Haastateltavat kokivat oman psyykkisen jaksamisen ja mielialansa hyvänä. Tuloksista voidaan havaita, että hyvään psyykkiseen jaksamiseen on vaikuttanut Arjen taidot -

hankkeen kautta tullut monipuolisuus omaan elämään. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että kaikki haastateltavat kertovat myös selviytyvänsä omista työtehtävistään, joka osaltaan on vaikuttamassa henkilöiden psyykkiseen jaksamiseen. Tarkasteltaessa tuloksia voidaan todeta, että kaikki tutkimukseen osallistuneista henkilöistä haluaa jatkaa ViaDiarin Vapaakirkolla työskentelyä.

8.2 Sosiaaliset suhteet muutoksessa

Aikuisiän sosiaaliset siteet ovat rikollisen toiminnan selvittäjinä tärkeitä. Nämä siteet luovat toisistaan riippuvaisia velvoitteita ja vaikeuttavat yksilön rikoksien lopettamista, koska hän pelkää näiden siteiden katkeavan. Yksinomaan parisuhde, perhe tai työ ei estä ketään tekemästä rikoksia. Kuitenkin näillä mainituilla seikoilla yksilölle kertyy sosiaalista pääomaa, joka auttaa rikollisuuden ehkäisyssä. (Kivivuori 2008, 193–194.)

Tutkimuksemme tuloksista kävi ilmi, että haastateltavamme olivat katkaisseet välit entisiin päihde- ja rikosmaailman kavereihinsa. Nämä siteet olivat katkenneet luonnostaan raitistumisen myötä. Kaksi haastateltavaa ei ollut täysin katkaissut välejään, mutta näkeminen oli harventunut. Voidaan siis ajatella, että raitistuminen oli vaatinut näiden suhteiden lopettamista. Uusilla sosiaalisilla suhteilla oli myös merkitystä raitistumisen tukemisessa kuten hankkeen työtovereilla. Haastateltavista kaksi nosti esille arvomaailman muuttumista. Hankkeessa mukana oleminen oli saanut heitä ajattelemaan eri tavalla ja kohtamaan erilaisia ihmisiä. Tämä oli puolestaan edistänyt entisistä kavereista irtaantumista.

Tuloksista voidaan todeta, että rikolliset verkostot olivat kaventuneet parisuhteen myötä. Perhe-elämän nähtiin tuovan elämään säännöllisyyttä ja rutiinia. Tuloksista nousi erityisesti esille, että perhe on voimavara ja toimii rikollisen käyttäytymisen vähentäjänä. Rikollisuuden vähentymistä perheen tai parisuhteen vuoksi on selitetty neljällä eri teoriolla. Yksi teoria on investointi laillisiin sosiaalisiin instituutioihin ja verkostoihin. Kun yksilö panostaa parisuhteeseen, motiivi välttää rikoksia lisääntyy, koska vaakakupissa on enemmän menetettävää. Toisessa teoriassa tarkastellaan ajankäyttövaikutuksia: suhteen myötä vietetään vähemmän aikaa ystävien muodostamassa sosiaalisessa verkossa, joka voisi helposti johtaa rikolliseen käyttäytymiseen. Kolmas teoria on suora

kontorillivaikutus, parisuhteessa tapahtuva suora vaikutus, jonka tarkoituksena on vähentää rikollista käyttäytymistä. Neljännessä teoriassa esiin nousevat kulttuuriset odotukset siitä, miten parisuhteen tulisi vaikuttaa elämään ja kuinka parisuhde voi vähentää rikosalttiutta. (Kivivuori 2008, 194–195.)

Haastateltavistamme kaksi eli niin sanotussa ydinperheessä. Parisuhteen nosti myös kaksi haastateltavaamme esille. Haastatteluista heijastui perheen ja parisuhteen merkitys. Osa haastateltavista nosti esille päihitteettömyyden ja rikollisuuden lopettamisen yhtenä tekijänä perheen saamiseksi. Haastateltavista neljällä oli lapsia. Ainoastaan yksi ei pitänyt minkäänlaista yhteyttä lapseensa, vaikka haastateltava olisi sitä itse halunnut. Hankkeen merkitystä perheen tai parisuhteen saamiseksi haastateltavat eivät varsinaisesti nostaneet esille. Kuitenkin päihitteettömyyden ja sitä tukevan elämäntavan uskottiin olevan syy siihen, että perhe oli olemassa.

Hyvä työsuhde voi auttaa rikollisen toiminnan lopettamisessa samoin kuin hyvä parisuhde. Rikollisuus voi loppua, koska työntekijä tuntee lojaalisuutta työnantajaa kohtaan. Varsinkin niissä tapauksissa, joissa työnantaja on tiennyt rikollisesta taustasta. Työn tekeminen sitoo myös aikaa, ja näin liikkuminen sellaisissa porukoissa, jotka voisivat edesauttaa rikosten tekemistä, pienenee. Työnantaja voi myös toimia sosiaalisena kontrollina, ja työ itsessään voi antaa tekijälle arvokkuutta, jota työttömällä ei ole. Kuitenkaan mikä tahansa työsuhde ei vähennä automaattisesti rikollisuutta. Tarvitaan hyviä ja laadukkaiksi koettuja työsuhteita. Sama asia pätee niin työssä kuin parisuhteessakin. Tarvitaan laadukkaita työ- ja parisuhteita, jotta rikollisuus vähenisi.

Haasteltavistamme kaikki toivat työn merkitystä esille. Suurimmalla osalla vastaajista juuri työn merkitys ja sen tuoma arvostus olivat niitä syitä, jotka vaikuttivat rikollisuuden vähenemiseen. Hyvä työporukka mainittiin tärkeänä seikkana töissä viihtymiseen. Hankkeessa mukana oleminen oli tuonut haastateltaville mukanaan tunteen arvostuksesta. Monet haasteltavat nostivat myös työnantajan arvostusta erääksi tärkeäksi asiaksi. Tämä oli eräs iso syy, miksi hankkeessa mukana oleminen heistä oli mielekästä.

8.3 Taloudellisen tilanteen vakautuminen

Tuloksiin viitaten voimme huomata, että Arjen Taidot -hankkeella on ollut mukana olleille kohentava vaikutus taloudelliseen tilanteeseen. Päivittäinen ruokailu Vapaakirkolla ja ruoka-avustukset tuovat satojen eurojen hyvityksen kuukausittaiseen toimeentuloon ja näin ollen parantavat taloudellista tilannetta. Hankkeen mukanaan tuomiin asenteellisiin muutoksiin voidaan verrata myös kykyä arvostaa kyseisen tuen määrää. Haastateltavat ovat oppineet ymmärtämään suhteen ruoka-avustusten ja rahan välillä. Arvostus konkreettista apua kohtaan on tullut haastateltavien tietoisuuteen ja he ovat ymmärtäneet, että ilman tuota apua ei olisi elämässä selvinnyt.

Velallisen elämä on tuttua jokaiselle tutkimukseemme osallistuneelle haastateltavalle, heillä oli toiveikas asenne velka-asioiden hoitamista kohtaan eivätkä ne huolettaneet heitä paljon. Haastateltavat kokivat, että heillä itsellään oli vaikuttamiskykyä ja hallintaa omasta tilanteestaan, kun he saivat väylän lähteä hoitamaan velkajärjestelyä. Usein he tarvitsevat jonkun suunnannäyttäjän, että saavat kiinni tilanteestaan ja uskaltavat hoitamaan asiaa, näissä tapauksissa se on ollut ViaDia ry:n Arjen taidot -hankkeen työntekijä. Velka-asioiden hoitaminen osallisti haastateltavia ja he itse ovat kyseessä olevan toiminnan subjekteja. He pystyvät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin ja olemaan vastuussa tekemisistään. Haastateltavat ovat muuttuneet objektista subjektiksi, osallisuuden tunteen kautta päätyneet osallistumiseen ja vaikuttamiseen. (Salmikangas 2002, 97.)

Haastateltavamme pääosin asuivat vuokralla ja yksi kävi hankkeessa vankilasta käsin. Hanke on auttanut yhdessä yhteistyökumppaniensa kanssa saamaan vankilasta vapautuville asiakkailleen asunnon, paikan jonne asettua vankilasta. Vapauttamisen suunnittelu alkaa viimeistään puoli vuotta ennen vapautumista ja alkaa vankilassa palvelutarpeen arvioinnilla (Uusitalo 2009, 230). Vapautuvat vangit ovat vaikeasti asutettava ryhmä; erityinen ongelma se on silloin, kun kyseessä on päihderiippuvainen vanki. Asunnottomuus koskee rankimmalla tavalla rikoksenuusijoita, useimmiten rikos- ja päihdekier-teessä eläviä huumeriippuvaisia vankeja. Heidät on määritelty asunnottomuudessa kaikista syrjäytyneimmiksi, koska heillä on riippuvuuden, sosiaalisten ongelmien sekä köyhyyden lisäksi vahva lojaalius rikollista alakulttuuria kohtaan. Vangeilla ei aina riitä motivaatiota noudattaa heille asetettuja säästöjä ja näin ollen tuki- ja yhteisöasuminen

ei ole ensimmäisenä heidän mielessään. Toisaalta vankilasta suoraan omaan vuokra-asuntoonkin siirtyminen voi tuntua ahdistavalta ja yksinäiseltä. Vankien asumisen tukemisessa keskeistä on palveluohjaus arjessa ja henkisenä tukena vertaistuki. Realistisena vaihtoehtona on itsenäinen asunto, johon jo vankeusaikana on liitetty pitkäkestoinen tuki. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 255–258.)

Arjen taidot -hankkeen tarkoituksena on sekä vertaistuen mahdollistaminen, että vangin pitkäjänteinen tukeminen asumisessa ja sen järjestelyssä. Hankkeen avulla asteittainen siirtyminen takaisin siviiliin on mahdollista, kuten yhden haastateltavamme kohdalla näemme. Hän tutustuu pikkuhiljaa työtoimintaan ja hänen kanssaan pohditaan asunnonjärjestely kysymyksiä. Pitkä-aikainen suunnitelmallisuus tuessa on nähtävissä. Hänelle suunnitellaan vankilasta vapautumisen jälkeen jatkoa hankkeessa sekä itsenäistä vuokra-asuntoa. Asunnon pitämisessä hankkeen työtoiminta on avainasemassa; kun ihmisellä on mielekästä sisältöä päiviinsä, hänellä on korkeampi kynnyks lähteä toteuttamaan rikollista elämäntapaansa. Turhautuminen ja ”seiniin tuijottelu” vähentyy ja hanke antaa myös toisenlaisen mallin elämälle.

Haastateltavat ovat saaneet hankkeen kautta paljon hyötyä muihinkin elämän osa-alueisiinsa, joihin vaikuttavat kuitenkin taloudelliset kulut. Eräs haastateltavista on saanut ajokortin ja muun muassa ammatillisen koulutuksen hankkeen kannustamana. Työtoiminnan kautta osallisuus vahvistuu, mutta siitä saa myös palkan, jolloin esimerkiksi ruoka-avustusten kautta voi palkan säästää juurikin ajokorttia varten tai muuta tarvittavaa varten. Toisesta näkökulmasta voimme miettiä, että mihin ”ylimääräinen” raha käytetään jos tuntee yhä olevansa taloudellisesti huono-osainen, kuten yksi haastateltavamme kertoo: ” – – *minä oon aina perse auki* – – (H4).”

8.4 Päivä kerrallaan

Tulevaisuus teeman osalta tutkimustuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että kaikki meidän tutkimukseen osallistuneet henkilöt kokivat saaneensa ViaDia Pohjois-Savon Arjen taidot -hankkeen kautta lisää uskoa tulevaisuuteensa. Tämä näkyi uusina mahdollisuuksina ja oman elämäntilanteen arvostuksen lisääntymisenä. Siekkisen (2008) tekemästä pro gradu tutkielmasta selviää myös, että tutkimukseen osallistune-

den vapautuvien tai vapautuneiden vankien itseluottamus ja usko tulevaisuuteen on lisääntynyt työtoiminnassa mukana olemisen ja vertaistuen kautta. Tämä on osaltaan edistänyt heidän jaksamistaan. (Siekkinen 2008, 65.)

Tutkimustuloksista voidaan todeta, että haasteltavat eivät halunneet tuoda haastattelussa esille tai eivät näe omia tulevaisuuden näkymiään. Haastateltavista suurin osa kertoi elävänsä vain päivän kerrallaan sen kummemmin tulevaisuutta suunnittelematta tai tulevaisuudelta mitään odottamatta. Haastateltavat tuovat haastatteluissa esille, että he ovat kokeneet elämänsä aikana paljon vastoinkäymisiä, pettymyksiä ja epäonnistumisia. Voidaan ajatella, että tämä on osaltaan voinut johtaa siihen, etteivät tutkimukseemme osallistuneet henkilöt enää uskalla odottaa ja toivoa tulevaisuudelta samalla tavalla, kuin ennen. Tätä tutkimustulosta tukee myös se, että vain yksi haastateltavista kertoi oman elämäntilanteensa vuoden kuluttua siitä näkökulmasta, että kaikki menisi suunnitelmien mukaan ja hyvin.

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että osa haastateltavista tuo esille merkittävimpänä muutoksena Arjen taidot -hankkeen kautta asenteiden ja arvojen muutokset. Omien arvojen muutokset näkyvät haastateltavilla suvaitsevaisuuden ja muiden ihmisten huomioon ottamisen lisääntymisenä sekä auttamishalun kasvuna. Asenteet ovat muuttuneet oikeusjärjestelmää ja rikollista käyttäytymismallia kohtaan. Tutkimusympäristöstä tekemien havainnointien myötä ajattelemme etenkin suvaitsevaisuuden lisääntyneen ViaDia Pohjois-Savo ry:n toiminnassa mukana olevien henkilöiden moninaisuuden myötä. Arvojen ja asenteiden muutoksiin tutkimuksemme haastateltavissa on voinut osaltaan vaikuttaa ViaDia ry:n kristillisiin arvoihin perustuva toiminta sekä hengellisyteen pohjautuva lähimmäisenrakkaus sekä toisten auttaminen ja tukeminen (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a a.). Uusintarikoksien ehkäisemiseksi rikoksia tehneet henkilöt pyritään saamaan mukaan erilaisiin toimintaohjelmiin, kuten Arjen taidot -hankkeen kaltaisiin toimintoihin. Toimintaohjelmien kautta pyritään vaikuttamaan ja tukemaan erityisesti rikoksettoman elämän arvoja ja asenteita. Ajattelutavan muutoksia pyritään tukemaan lisäämällä henkilön sosiaalisia taitoja, itsekontrollia, ongelmanratkaisutaitoa ja kriittistä ajattelua. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 28.)

9 POHDINTA

9.1 Opinnäytetyömme eettisyys

Tutkimukseemme osallistui viisi henkilöä. Otantana se on aika pieni ja siksi kovin laajoja yleistyksiä tutkimustuloksista ei voida tehdä. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden osalta hankkeella voitiin todeta olevan merkitystä heidän elämässään. Teemat olivat melko laajoja ja osa haastateltavista saattoi vastata niukasti, jonka vuoksi myös tulokset saattoivat olla vähäisempiä. ViaDia Pohjois-Savo ry on tiivis työyhteisö, joten vastaajilla olisi voinut korostua lojaalisuus työnantajaa kohtaan. Näin ei kuitenkaan ollut. Haasteltavat kertoivat avoimesti ja rehellisesti heidän kokemuksistaan niin hyvistä kuin negatiivisistakin kokemuksista.

Aiheemme on hyvin lähelle ihmistä menevä ja se pohjautuu haastateltavien omaan elämään. Toisesta ihmisestä on helppo tehdä tulkintoja, ja siksi omien asenteiden tunnistaminen oli välttämätöntä, jotta haastattelut olivat mahdollisimman neutraaleja. Aiheet saattoivat olla haastateltaville arkoja tai jopa hävettäviä. Tästä syystä luottamus haastattelijoihin ja meidän eettisyyteemme korostuu erityisesti. Kerroimme haastateltaville ensiksi, että aiomme nauhoittaa haastattelut, sekä mitä nauhoille sen jälkeen tapahtuu. Korostimme, että nauhat tulisivat vain meidän haastattelijoiden käyttöön ja puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen nauhat tuhottaisiin. Kerroimme myös, että missään ei näkyisi kenenkään haastateltavan nimiä tai muita tietoja, joista heidät voitaisiin tunnistaa. Haastateltavien kannalta oli tärkeää korostaa, että haastattelut olisivat ainoastaan tutkimusta varten. Vaitiolovelvollisuus ja sen noudattaminen oli opinnäytetyössämme erityisen tärkeää. Asetelmana helposti roolit haastateltavilla ja haastattelijoilla korostuvat. Tärkeää olikin, että suhde oli tasa-arvoinen suhde, jossa haastateltavalla oli tärkeää tietoa tutkimuksen kannalta. Haasteltavat olivat tutkimuksen aiheen asiantuntijoita.

9.2 Mahdollinen jatkotutkimus

Opinnäytetyöprosessia käynnisteltäessä ja tutkimuksen edetessä havaitsimme, että rikollisuutta käsittelevää teoriatietoutta on saatavilla paljon, mutta etenkin painettuna kirjal-

lisuutena teoriatieto on melko vanhaa. Toisaalta rikollisuutta käsitteleviä tutkimuksia on myös tehty jonkin verran ja tutkimukset ovatkin melko tuoreita ja ajankohtaisia. Meille tutkijoina nousi jo heti opinnäytetyöprosessin alussa halu tutkia hankkeessa mukana olevien henkilöiden kokemusten lisäksi Arjen taidot -hankkeen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tutkittavan aiheen rajauksen kautta halusimme kuitenkin tuoda nimenomaan esille ja näkyviin rikoksien tehneiden henkilöiden kokemukset Arjen taidot -hankkeen näkökulmasta. Mielestämme hankkeen yhteiskunnallisia vaikutuksia olisi tärkeää tutkia, koska tuloksilla voidaan vaikuttaa hankkeen kaltaisten toimintamallien lisääntymiseen ja vakiintumiseen. Yhteiskunnallisia vaikutuksia voi tutkia näkökulmasta, jossa tarkastellaan hankkeen vaikutuksia rikollisuuden vähenemiseen Pohjois-Savossa ja yhteiskunnan säästöihin kontrollikustannuksissa. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa kohdeyryhmänä voisi toimia ViaDia Pohjois-Savo ry:n Arjen taidot -hankkeen yhteistyökumppanit, kuten esimerkiksi Kuopion vankila, Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimisto ja poliisi (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a).

9.3 Opinnäytetyö prosessina ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tärkeydestä, aiheen hankinnasta ja tiedon keruusta puhuttiin jo ensimmäisenä vuonna ammattikorkeakoulujen opinnoissa. Ajatus ei tuolloin tuntunut ajankohtaiselta eikä realistiselta. Kuitenkin prosessi on lähtenyt tiedostamattamme käyntiin jo silloin, kolme vuotta sitten. Nyt olemme kirjoittamassa opinnäytetyömme viimeisiä lauseita, joten prosessi on loppuillaan. Käytännön tasolla opinnäytetyön syventyminen ajatuksiimme alkoi vuosi sitten, syksyllä 2011. Aluksi aiheenamme oli kaltoin kohtelu kokemukset sijaishuollossa, mutta ajanpuutteen ja yhteistyökumppanimme kiireiden vuoksi näimme paremmaksi vaihtaa aiheitamme. Voimme olla kiitollisia yhdestä vaiheesta opinnäytetyöprosessissa eli opinnäytetyötorista. Siellä oli ViaDia Pohjois-Savo ry esittelemässä hankettaan, joka jäi meidän mieleemme. Onneksemme aihe oli edelleen vapaa, kun päätimme vaihtaa alkuperäisen aiheemme toiseen.

Alussa toteutus tuntui haastavalta ja kokonaisuuden ymmärtäminen etäiseltä. Teimme opinnäytetyömme kolmestaan, joten ryhmän tuki on ollut vahva, eteenpäin vievä voima, ja olemme saaneet ratkaistuksi kysymykset sekä yhdessä että erikseen. Työnjakomme on ollut selkeä, ja olemme päässeet työssämme eteenpäin luonnollisesti ja vaivatta.

Saatuamme teemahaastattelurungon tehtyä aloitimme haastattelut, ja sen aineiston pohjalta pääsimme työstämään varsinaista tutkimusta ja avaamaan tutkimusongelmaa. Sen jälkeen nivoimme teorian tutkimusongelmaamme, mikä osoittautuikin haasteellisemmaksi kuin oletimme. Ymmärrämme nyt, miksi tutkijat lukevat paljon teoria-aineistoa ja vasta sen jälkeen pyrkivät miettimään tutkimusongelmaa. Ajallisestikin huomasimme, että mitä pidemmälle opinnäytetyömme edistyi, sitä mielenkiintoisempia aineistoja sattui kohdalle. Huomasimme tähdentävämme ajatuksemme yhä useampaan kirjaan ja näkökulmaan, johon voisimme paneutua. Harmiksemme huomasimme myös, että mitä syvemmälle asiaan pääsi, sitä vähemmän aikaa sitä oli käsitellä. Tässä vaiheessa rajauksen ymmärtäminen oli hyvin tärkeää ja paluu siihen, että mihin on vastaamassa. Haasteellista opinnäytetyön teossa oli kirjoittamisen aikana ymmärtää kuuluuko teksti teoriaosioon vai johtopäätösten tueksi vai vasta pohdintaan.

Opinnäytetyömme sijoittuu vankien parissa tehtävään työhön, jonka taustalla toimii Vapaakirkko. Yksinään vankien parissa tehtävä työ on haastavaa ja erityislaatuista ja vankan hengellisen taustan omaavan järjestön kanssa työskentely voi tuoda näkemyseroja jos ei tunnusta samalla tavalla. Me kuitenkin näimme tämän silmiä avaavana mahdollisuutena ja koimme saavamme erinomaisen mahdollisuuden syventää opintojamme uudesta näkökulmasta, kriminaalihuollon kautta. Vapaakirkollista taustaa emme nähneet esteenä tutkimuksen toteuttamiselle. Pystyimme kohtaamaan meille uuden asiakasryhmän avoimesti ja uutta odottaen. Tutkimustuloksistamme kävi ilmi, että merkittävämpänä muutoksena tutkimukseemme osallistuneet henkilöt pitivät omien arvojen ja asenteiden muutoksia. Opinnäytetyöprosessimme myötä koemme, että myös meille yhtenä merkittävänä ammatillisena kasvuna ovat tulleet meidän asenteiden ja arvojen muutokset rikoksentekejiä kohtaan.

Tapasimme haastateltavat, joilla jokaisella oli rikollisuus- ja vankitausta, omina itsenämme ja saimme vuorovaikutuksen syntymään tuona lyhyenäkin aikana. Emme olisi uskoneet, kuinka paljon haastateltavat mieleemme jäivät. Monet heidän sanomisistaan olivat mielestämme osoituksia hyvästä itsensä tuntemuksesta. Vapaakirkolla toteutetut tapaamiskerrat olivat yllätyksellisiä. Toisinaan olimme mukana purkamassa ruoka-kuormia tai osallisena hengellisissä tilaisuuksissa. Haastatteluiden välissä osallistuimme myös kohderyhmäläistemme kanssa lähimmäisenruokailuun makkarakastikkeen mer-

keissä. Nämä tilanteet loivat välillä haasteita kiireellisen aikataulun vuoksi, mutta juuri nämä tilanteet olivat hyvin mieleenpainuvia.

Ryhmämme toimivuus on ollut tärkeä osa mielekästä opinnäytetyöprosessia. Ryhmän kesken kaikilla oli vastuualueita. Luotimme toistemme toimintaan ja ryhmänä tiesimme, että saamme opinnäytetyöprosessimme onnistuneesti päätökseen. Opinnäytetyön ohjaus on myös ollut meille tärkeä ja ajatuksia avartava. Ohjauksen avulla olemme saaneet kokonaisuutta selkeämmin esille ja rajattua aiheemme riittävän tarkasti, mikä on helpottanut opinnäytetyömme tekemistä. Toisinaan yhteisen ajan puute yhteistyökumppanimme kanssa toi haasteita.

Seuraavan tutkimuksen kohdatessa tekisi asioita eri tavalla ja olisi jo viisautta ymmärtää mihin asioihin kiinnittää huomiota ja mihin ei. Kokemus antaisi myös vapautta siihen, että voisi ehkä helpommin keskittyä tekstin rakenteeseen. Mikä on hyvä järjestys kappaleille ja miten esimerkiksi voisi tuoda eloa otsikoihin. Laadun arviointi ja kriittisyys myös kasvaa kokemuksen kautta. Omalle tekstille on myös helppo tulla ”sokeaksi”, joten tekstin lepääminen ja uudelleen käyttöönotto olisi hyödyllistä näin prosessin lopussa. Omasta itsestään ja ajan käytöstään on kiinni kuinka prosessin aloittaa, käy läpi ja lopettaa. Opinnäyteprosessin alussa epävarmuus lähteä työstämään tutkimustamme asetti haasteita edistymiselle kohti tavoitteita. Prosessin edetessä varmuus ja rohkeus meidän tavalle työskennellä lisääntyivät. Työn kautta opimme luottamaan omiin taitoihimme ja tapaamme tehdä työtä. Luottamus omaan osaamiseemme on lisännyt ammatillista kasvuamme.

Myös lähteiden etsintä, niiden kriittinen analysointi ja lisätiedon löytäminen on harjaantunut meissä. Asioiden kytkemisen taito on kohentunut ja sen ymmärtäminen, että miten kertoa se mitä haluaa sanoa. Tällä tarkoitamme sitä, että opimme, että kirjoittaja voi halutessaan johdattaa lukijaa harhaan niin paljon kuin haluaa. Voi jättää jotain olennaista pois ja korostaa jotain, mihin haluaa lukijan kiinnittävän huomiota. Tämä kertoo myös eettisten periaatteidemme olevan kohdallaan: haluamme tuoda asiat julki niin puhtaasti totuuden mukaisesti, kuin se suinkin kussakin tilanteessa on mahdollista. Ammatillisuudesta kertoo myös se, että teoria oli mielenkiintoista ja sai lukemaan tekstejä ihan omaksi hyödykseen ja huvikseenkin, ilman, että niistä mikään olisi lopulta

päätynyt opinnäytetyöhön. Opinnäytetyö loppuen lopuksi on vain murto-osa siitä oppimisesta ja kasvusta ja tiedon määrästä mitä olemme koko prosessin aikana saaneet.

LÄHTEET

- Aivanen, Harri 2003. Hengellinen tuki päihteistä toivuttaessa. Tutkimus hengellisen tuen kokemuksista. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäen yksikkö. Opinnäytetyö.
- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino
- Antikainen, Mika, 2012. Aluejohtaja. Itä- ja Pohjois-Suomen aluevankilan lausunto. Tallenne tekijöiden hallussa.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forss, Päivi & Vatula-Pimiä, Marja – Leena 2010. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Helsinki: Edita.
- Haapasalo, Jaana 2006. Rikoksentehtävien hoito-ohjelmat vaihtoehtoina rangaistuksille. Teoksessa Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) Väki-valta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utrianen juhla-kirja. Helsinki: Talentum. 37–54.
- Harju, Aaro 2004. Kansalaisfoorumi. Osallisuus. Viitattu 19.10.2012.
<http://www.kansalaisfoorumi.fi/component/content/article/4-artikkelit/340-osallisuus.html>
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla. 2010. Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.
- Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko 2007. Tarve harkinnassa. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 157–191.
- Hänninen, Sakari 2007. Johdanto. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 5–19.

- Immonen, Tuula & Kiikkala, Irma 2007. Sopimaton systeemiin. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 55–85.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino
- Kananoja, Aulikki; Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Karisto, Antti; Takala, Pentti & Haapola, Ilkka 1998. Matkalla nykyaikaan – Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: Wsoy.
- Karjalainen, Jarno; Nieminen, Tarja & Martelin, Tuija i.a. Eriarvoisuuden kaventamisen tavoitteita osallisuudessa. Sosiaalista pääomaa voidaan tukea. THL. Viitattu 20.10.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/keinot/tavoitteet/tavoitteet-osallisuuteen
- Kekki, Tuula 2010. Solidaarisuus ja itsekeskeisyys huumeita käyttävien taparikollisten moraalikoodistossa. *Sociologia* 47 (3), 173–187.
- Kemppainen, Erkki 2007. Pääsy mahdollinen? Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 237–249.
- Kinnunen, Aarne 2001. The Criminal Career and Socio-Economic Status of Drug Offenders. Publications Of The National Research Institute Of Legal Policy 185. Viitattu 20.10.2012. <http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=sy4mxw8my>
- Kinnunen, Aarne 2006. Kriminaalipolitiikan haasteet ja tulevaisuus. *Haaste-lehti* 3/2006. Viitattu 15.11.2012. <http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Kriminaalipolitiikka/1205254285036.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1274105482077&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>
- Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani, Aaltola & Raine, Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.
- Kivivuori, Janne 2008. Rikollisuuden syyt. Helsinki: Nemo.

- Koskinen, Pekka 2001. Johdatus rikosoikeuteen. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Kuusisto, Katja 2010. Kolme reittiä alkoholismista Ktoipumiseen. Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University press.
- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Lappalainen-Lehto, Riitta; Romu, Maija-Liisa & Taskinen, Mailis 2007. Haasteena päihitteet. Ammatillisen päihdetyön perusteita. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Lyhty, Tuomo 2010. Opettaja. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä. Pieksämäki. Luentomateriaali – Sosiaalinen toimintakyky. Viitattu 22.9.2012.
- Mauno, Lauri 2012. Pohjois-Savon poliisilaitoksen lausunto Arjen taidot -hankkeeseen. Tallenne tekijöiden hallussa.
- Nuorvala, Yrjö; Halmeaho, Matti & Huhtanen, Petri 2007. Verukkeiden verkossa. teoksessa Sakari, Hänninen; Jouko, Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 116–153.
- Oikeusministeriö 2007. Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka. Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007–2011. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 26.8.12. [http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIpptype=BlobServer&SSURIContainer=Default&SSURISession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;% 20 filename=OMTH% 202007% 2013% 2044% 20s.pdf&SSURISscontext=Satellite% 20Server&blobwhere=1243790093576&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf](http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIpptype=BlobServer&SSURIContainer=Default&SSURISession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=OMTH%202007%2013%2044%20s.pdf&SSURISscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790093576&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf)
- Puusa, Anu 2011. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmä viidakon raivaajat – perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 114–125.

- Pösö, Tarja 2009. Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino, 153–163.
- Raunio, Kyösti 2006. Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Ruohonen, Marita 2010. Osallisuuden merkitys ja huomioon ottaminen. Suomen mielenterveysseura. Tallenne tekijöiden hallussa
- Räsänen, Päivi 2012. Sisäministerin lausunto ViaDia Pohjois-Savo ry:n toiminnasta. Tallenne tekijöiden hallussa.
- Räty, Piia & Räty; Tero. 1999. Suomen Vapaakirkon diakonityö murroksessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään yksikkö. Opinnäytetyö.
- Salmikangas, Anna-Katriina 2000. Osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa – kokemuksia osallisuushankkeista. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Salmikangas, Anna-Katriina 2002. Osallisuutta yhdistysten kautta. Teoksessa Anu Gretschel (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina – Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen kuntaliitto. 90–106.
- Siekinen, Ari 2008. Elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja vertaistuen avulla – Krisjärjestö vapautuvien ja vapautuneiden vankien tukena. Tampereen yliopisto pro gradu-tutkielma.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltoryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö; oikeusministeriö & Suomen kuntaliitto. Viitattu 27.8.12.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=D_LFE-3626.pdf&title=Rikoksista_rangaistujen_tuen_tarve_fi.pdf
- Suomen perustuslaki 11.6.1999. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lain-säädäntö. Viitattu 26.8.12.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Suomen Vapaakirkko i.a. Yleisesittely. Viitattu 20.9.2012. <http://www.svk.fi/?sid=67>.
- Tampereen seurakunta i.a. Kristillistä rakkautta. Diakoniatyö. Viitattu 22.9.2012.
http://www.tampereenseurakunnat.fi/seurakunnat/kalevan_seurakunta/toimintamuodot/diakonia/

- Timonen, Helena 2009. Omin sanoin – Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 133. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Urhonen, Maria.2011. Tietosuojan toteutuminen Joensuun Vapaaseurakunnassa. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu. Liiketalouden yksikkö. Opinnäytetyö.
- Uusitalo, Liisa. 2009. Päihdehoitotyön erityisosaamista vaativia tilanteita. Teoksessa Marjaliisa, Havio; Maria, Inkinen & Airi, Partanen (toim.). Päihdehoitotyö. Helsinki: Tammi, 225–240.
- ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. a. Tietoa meistä. Viitattu 22.9.2012.
<http://www.kuopionvapis.fi/viadia-ps/tietoa.php>.
- ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. b. Toiminta. Viitattu 22.9.2012.
<http://www.kuopionvapis.fi/viadia-ps/arjentaidot-hanke.php>.

LIITE: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

- Taustatiedot:
 - ikä
 - rikostausta
 - mitä kautta pääsit mukaan Arjen Taidot – hankkeeseen?
 - kuinka kauan olet ollut mukana hankkeessa?

TEEMA 1: Terveys/ arjen sujuvuus

- Arjen sujuvuus
 - Mistä sinun arki koostuu?
 - vuorokausirytmii
 - itsestä huolehtiminen
 - Kuinka viranomaisasioinnit sujuvat?
 - Millaiseksi koet oman tämänhetkisen arjen?
 - Millainen sinun arki oli ennen hankkeeseen mukaan tuloa?
- Fyysinen ja psyykinen terveys
 - Millaiseksi koet tämänhetkisen terveytesi?
 - Kuntoilu, harrastukset
 - Tämän hetkisen päihteiden käyttö, muutokset päihteiden käytössä
 - Millaiseksi koet oman jaksamisen ja mielialan? Onko omassa jaksamisessa tapahtunut muutoksia
 - hankkeessa jaksaminen
 - työtehtävät
 - Haluatko jatkaa hankkeessa mukana?

TEEMA 2: Sosiaaliset suhteet

- Perhe
- Millainen on oma ystäväpiiri? Ovatko ystävyysuhteet pysyneet samana vai onko muuttunut?
 - ”Rikoskumppanit”
- Mitä hankkeen hengellisyys merkitsee sinulle
 - Onko käsityksesi uskontoon ja hengellisyyteen muuttunut hankkeen kautta?

TEEMA 3: Taloudellinen tilanne

- Millaiset on taloudellinen tilanteesi? Onko muuttunut ja mihin suuntaan?
 - Millaista apua olet saanut Arjen Taidot – hankkeen kautta?
 - Kuinka koet pärjääväsi nykyisillä tuloilla?
- Millainen on asumismuotosi?
- Velat
 - Mistä velkoja on tullut?

- Oletko saanut apua velkajärjestelyihin esimerkiksi hankkeen kautta?
- Huolettavatko velat?

TEEMA 4: Tulevaisuus

- Odotuksen ja haaveet tulevaisuudelta
- Millaiseksi näkisit elämäntilanteesi nyt, jos et olisi mukana hankkeessa?
- Millainen elämäntilanteesi on vuoden kuluttua, jos kaikki menee todella hyvin ja suunnitelmien mukaan?
- Oletko saanut ViaDian kautta lisää usko tulevaisuuteen?